

Q. D. B. V.

DISSERTATIONEM INAUGURALEM
DE ^{47.}

**IURE ACTUARIII
HAMBURGENSIS**

*AMPLISSIMÆ FACULTATIS
JURIDICÆ CONSENSU*

SUB PRÆSIDIO

VIRI ILLUSTRIS ATQUE MAGNIFICI

DOMINI

**STEPHANI CHRISTOPHORI
HARPPRECHTI**

DE HARPPRECHTSTEIN, DNI. IN KALTENTHAL.

SACRÆ CÆSARÆ MAJESTATIS ET SUÆ REGIÆ CELSI-
TUDINIS SLESVICO HOLSATICÆ CONSILIARII JURIIUM
PROFESSORIS PRIMARII ACADEMIÆ H. T. PRO-
RECTORIS ET ORDINIS JURIDICI DECANI.

PRO

**OBTINENDA LICENTIA SUMMOS IN JURE
HONORES DOCTORALES RITE CAPESSENDI**

ERUDITORUM EXAMINI AD DIEM X. JUL. MDCCXXVI.

HORIS LOCOQUE CONSUETIS SISTET

HIERONYMUS PETRUS MULLER

HAMBURGENSIS

LL. CANDIDAT. AUT. ET RESP.

K I L I A E

LITTERIS JO. CHRISTOPHORI REUTHE RI, ACAD. TTEOGR.

21.

OF THE
HERON
IN THE
TO THE

Q. D. B. V.

Sicut inter innumerabilia alia, in numerum insignium beneficiorum, quibus provida, & omnium utilitatum consultrix divina gratia, humanum genus affecit, idque omni jure referendum, quod ei animi indicem, sermonis atque orationis facultatem, benignissime impertita sit; ita non minori, sed maiori potius, gratiæ divinæ beneficio accepto ferendum, quod, cum oratio & colloquium saltem inter præsentēs locum reperiant, neque longius, quam memoria retineantur, dum sæpius *vox audita pereat*, & ultra hominis vitam effectum suum cum certitudine non producat, prius beneficium cumulatissime adauxerit, animos hominum ea sagacitate donando, ut felici æque ac utilissimo invento, salutaria remedia, etiam cum absentibus colloquendi, dicta & gesta in memoriam revocandi, imo & per plurima secula mortuorum quoque verba percipiendi, literas puto, & harum compositionem atque scripturam, cui quantum constat, novioribus seculis, ars impressoria accessit, excogitaverint. Quæ quanta commoda, & mirabilis emolumentī fructus præbuerint, & adhuc quotidie præstent, nihil attinet dicere, *cum rerum testimonia* omnibus evidentissima *adsint*. Quæ inter, quid scripturæ merito debeamus, vel ipsa testis est Sacra, per excellentiam ita vocata Scriptura, ex qua, tum exortum huius universi, eiusque ordinem, divinam, in eo orando, sustentando, & gubernando prudentiam, tum rerum ab initio ejus gestarum continuam seriem, interque eas admirabilem hominum creationem & propagationem, cum doctrinis fidei saluberrimis, & morum integerrimis, assidua evolutione discimus. Et quem fugit? quantum, ex scripturis etiam cœteris, idque sempiternum lumen, accendatur historiæ,

quæ Ciceroni salutatur *lux veritatis, testis temporum, vita memoria, magistra vite, nuncia vetustatis*, in qua reperimus monumenta locupletissima, tot imperiorum, regnorum, civitatum, earumque constitutionum, finium, jurium, legum, privilegiorum, foederum, pacificationum, temporum, locorum, hominum, rerum gestarum, omniumque seculorum memoriam, quantum observationibus naturalibus? quantum Astronomiæ & Geographiæ? quantum doctrinarum atque artium omnium generibus? Et quid fieret de commerciis præcipue, per totum jam fere terrarum orbem se extendentibus, quid de cambiis, quid de Banco nostro, quid etiam de ærariis tributorum & pensitationum, si, ut hoc unicum dicam, qui illorum curam gerunt, accepti & expensi, & ex horum computatione, residui consignatione carerent? Neque census, nec tributa, neque res & annona militaris, hodie consisterent, absque descriptione & numeris si essent. Et, ne Jura prætermittam, quis diffitebitur? quot emolumenta eadem conferat scriptura, Legibus, Constitutionibus, earumque differentiis, pro diversitate regionum, tum nobis, tum aliis quibuscum nobis aliquid negotii intercedit, & quot in pactis, transactionibus, & omnis generis contractibus, quot in ultimis voluntatibus, & Successionibus ab intestato venientibus? quot generatim in Judiciis bene instructis? inprimis sicubi, prout in Judicio Hamburgensi inferiore, tanta caussarum series, una audientia agitur, ut numerum sexagenarium, quandoque etiam plane centenarium excedat, quot speciatim in propositionibus, productis partium scriptis, actionibus, exceptionibus, & quæ sequuntur, in probationibus, testificationibus, inquisitionibus delictorum, accusationibus facinorosorum, & defensionibus innocentum, interlocutionibus denique & sententiis, tam absolutoriis, quam condemnatoriis, provocationibus ad Judices superiores? &c. quæ sane insigni confusione

ac perturbatione convellerentur, absque scriptura, & illam peragentibus Scribis, Tabellionibus, Actuariis, Secretariis, vel quocunque nomine eos denique vocaveris, si foret, ut adeo non solum utilitas id suadeat, sed & ipsa res ac necessitas, vi quadam immutabili, eam nobis imperet atque commendet; Quæ cum ita se habeant, & mihi ex præscripto AMPLISSIMÆ FACULTATIS JURIDICÆ, pro consequenda Licentia summos in Jure honores, quos vocant Doctores, quandocunque libuerit capeffendi, specimen aliquod studiorum, publicæ eruditorum disquisitioni subjiciendum veniat, in officium Scribarum publicorum, & præcipue Actuarii Hamburgensis, eo curatius inquirere constitui, ac effato Quinti Mucii, turpe censendum est, *Viro Nobili atque Patritio, causas præsertim oraturo vel tractaturo, Jus patrum in quo versatur, ignorare*, ut exinde præfens, quem tibi B. L. sisto Tractatus enatus fuerit, quatuor potissimum constans capitibus, quorum primum exhibebit ejus *Nuncupationem*, alterum *Constitutionem*, tertium *Muneris Effectus*, officia ac Jura, quartum ejus *Finem* atque *Contraria*.

CAPUT I.

De Actuarii Nuncupatione.

§. I.

NUNCUPATIONEM quod attinet, quam diversæ Scribarum & Actuariorum appellationes olim extiterint, vel soli duo tituli Codicis Justiniani, quorum prior est L. X. C. T. LXIX. *de Tabulariis, Scribis, Logographis, & Censualibus*. alter Lib. XII. C. Tit. L. *de Numerariis, Actuariis, & Chartulariis, & Adjutoribus, Scriniariis, & Exceptoribus, sedis excelsæ, cæterorumque Judicum, tam militarium quam civilium*. ob oculos ponunt, ex quibus, & cæteris alibi expositis, quidam (I) ab actu & ratione (1) scribendi, Latinis vocantur *Scribae, Scri-*

ptores, Scripturarii, & Subscribendarii, & Græca lingua, Graphiarum, Antigraphæ, (2) ab actu notandi: Notarii, Notariorum primicerii, Protonotarii. (3) ab excipiendo: Exceptores. (4) a commentando: Commentarienses. (5) a regerendo: Regerendarii. (II) a re, seu materia in qua aliquid consignant, & quidem (1) a tabulis: Tabularii, Tabellarii, & Tabelliones. (2) a libris: Librarii, Libellarii, Libellenses. (3) a charta: Chartularii. (III) a loco (1) scribendi, & quidem si id fiat intra cancellos: Cancellarii. si vero in secreto: Secretarii. & (2) a loco scripta asservandi, Archivarii, Scriniarii. (IV) a fine scripturæ: Memoriales, Antiquarii. (V) a statu: Servi publici. (VI) a rebus seu materiis quæ scribuntur, & quidem (1) a rationibus: Rationabiles. (2) a numeris: Numerarii, & Græcis, Logographi. (3) a censu: Censuales. ac tandem (4) ab Actis: Actuarii. Quos omnes exactius persequi, ratio instituti mei quidem haud patitur, sed extremis tantum, ut ajunt digitis attingere animus est, in Actuario, ceu principali meo objecto, idcirco postremo loco posito, finem facturum.

§. II.

SCRIBA itaque Festo is dicitur, *qui literas, vel gesta, vel tabellas, & alia quaecunque scribit, nomine Regis, vel alterius. Scilicet scribæ olim erant alii personarum publicarum, qui nomina ab iis, quibus ministrabant, accipiebant, qualis apud Liv. I. erat scriba regius Porſennæ, quem, cum militibus forte stipendia darentur, cum Rege sedentem, pari fere ornatu, & multa agentem, pro Rege obtruncavit Mutius. Quemadmodum etiam apud Romanos, scribæ Prætorii, Censorii, Edilitii, Quæstorii, Pontificiales, Augustales, fuisse recensentur, in Buchneri Fabro. sub verbo: Scriba. quandoque & a peculiari officio, uti in Inſcript: LIVIUS. THEONA. AB. EPISTOLIS. GRÆC. SCRIBA. A. LIB. PONTIFICIAL. & illi qui Magistratibus & Sacerdotibus publicis ministrabant, scribæ κατ' ἐξοχήν Publi-*

Publici vocabantur. teste veteri lapide: INGENUS MARTIANUS. SCRIBA. PUBLICUS. ET CURATOR. AERARI. ut & *scribae Curiarum* seu Magistratuum municipalium. *L. ult. §. 17. D. de Muner. & honorib. L. 1. C. de Tabular. scribis.* ibique Cujacius. *L. 9. §. 1. C. de Defensorib. Civitat.* prout & alius erat *Prætoris* scriba, de quo *L. ult. C. de Magistratib. conveniend.* alius vero de quo agit *Nov. 94. in Epil.* Cæteroquin scribas in municipiis per decurias descriptos fuisse, ex Sueton. *in Claudio. C. 1.* discitur: ibi. *loculum* (Neronis Drusi) *per municipiorum coloniarumque primores, suscipientibus obviis scribarum decuriis, ad urbem devectum.* Porro cum *scriptura* etiam peculiariter diceretur de descriptionibus & rationibus vectigalium, a pecore & pascuis, qui ei negotio præerant, *magistri scriptura* vocabantur. ita Cicero *ad Attic.* ibi. *Magister Scripturae & portus, L. Carpinatius.* & in *Orat. pro L. Manil.* ibi: *etiamsi irruptio nulla facta sit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum navigatio conquiescit, ita neque ex portu, neque ex decimis, neque ex scriptura* (de portorio, scripturis, decimis, a Cicerone ad vectigalia relatis, conferatur pluribus Cujac. *L. VI. Obs. XIX.*) *vectigal conservari potest.* Portum autem & scripturas eandem societatem habuisse, & mancipes, publicanorum Principes, Romanos homines, quæstus sui causa, decimas, portoria, & pascua publica, redemisse, ex Budeo refert, Buchner. *in Fabro l. c.* Qui autem mancipum rationes scribebant, a Nonio & Festo *SCRIPTURARII* dicti. Prout *scripturarius* ager is, in quo, ut pecora pascerentur, certum æs erat, cujus rationem cum pastore conficiebat publicanus. Alii autem erant scribæ privati, seu personarum privatarum, quemadmodum de suo notat Cic. *VI. Epist. Familiar.* ibi: *possem de singulis ad te rebus scribere, si M. Tullius, meus scriba, adesset.* Memoratur & *L. 2. §. 7. D. de Orig. Juris.* Appii Claudii scriba, Gnæus Flavius, libertini filius, qui, cum librum, in quo legis actiones in certas formulas redactæ erant, domino suo suffuratum populo tradidis-

didisset, meruit Tribunus Plebis, & Senator, & Ædilis Curulis fieri, atque iste liber vocari Jus Civile Flavianum, quamvis Flavius de suo nihil adjecerit. Cujac. *ad d. L. 2.* SCRIPTURARIOS vero antiquis dictos, quos tabellarios postea vocabant, quod scripturis & commentariis omnia urbium & provinciarum complecterentur, ex Nonio notat Buchner. *l. c.* SUBSCRIBENDARIUS autem jungebatur *Optioni* (qui erat exactor annonæ militaris.) *L. 1. C. Theod. de Erogat. annon. militar. item Tabulariis, Diurnariis, Logographis, Censualibus. L. 8. C. Theod. de Cohortali- bus.* isque ex sententia Cujacii, idem cum Actuario munus gessit, licet hunc ab eo plane diversum fuisse, post Jacobum Gothofred. *Commentar in d. l. 1.* notet Itterus ad Brissonium, *de Verborum quæ ad jus pertinent, significat.* horumque omnium munus & officium in jure nostro vocabatur SCRIBATUS. *L. 4. C. de Appellat. conf. L. 1. §. 2. D. de Munerib. ibique Gothofred. ex Cujac.* GRAPHARIUM vero Græco nomine, seu ut alias vocatur *Graphæum, Graphiarium*, eundem esse ac scribam, vel ipsa vox indicat, & ita Calvin. alias Kahl in suo *Lex. Jurid. Grapharii* inquit, sunt *Tabelliones*. de quibus prolixè Connan. *L. 2. c. 2. n. 2.* Qui & idem annotat, *Antigraphæos* Budeo vocari quos Franci vocant *Contrarotulatores, Controlleurs.*

§. III.

Sequitur NOTARIUS, ita dictus, quod per notas & compendia scribat. Notæ quippe non sunt literæ, *L. 40. D. de Militar. testam. L. 6. §. ult. ff. de Bonor. possess.* sed signa quædam, quibus, verba significantibus, oratio excipitur, & celeritatem linguæ notatio sequitur. & ita Augustin. *L. II. de Doctrin. Christ.* ex eo, ait, genere sunt etiam notæ, quas qui didicerunt, proprie jam *Notarii* appellantur. & Martialis.

Currant verba licet, manus est velocior illis

Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

& Manilius.

*His & scriptor erit velox, cui litera verbum est,
 Quique notis linguam superat, cursumque loquentis
 Excipiat longas nova per compendia voces.*

quarum notarum plenos olim fuisse Ictorum veterum libros, Calv. in Lex. memorat, & ex Ammiani Lib. XIV. ad L. 33. §. 1. Ex quibus causis major. simulque notis olim excipi solita fuisse acta Judicum, cum aliter non possent celeritatem loquentis, manu assequi, atque eundem morem in SCtis Edictisve scribendis, usitatum fuisse, ex Valerio Probo, docet Godofredus in Notis ad d. l. Ast Imperator Justinianus hunc morem scribendi leges per notas, suo tempore plane sustulit, atque in L. 1. §. 13. Cod. de Vet. jure enucl. jussit: non per simplorum captiones, & compendiosa anigmata, quæ multas per se, & per suum vitium, antinomias induxerint, Codicis textum conscribi, etiamsi numerus librorum significetur, aut aliud quidquam, nec per specialia signa numerorum manifestari, sed per literarum consequentiam explanari. Quæ simpla vel sigla, quamvis a Festo, latiore sensu, etiam inter notas comprehendantur, strictiore tamen significato ab eis differre, Cujac. L. XII. Obs. 40. docet, tum ex L. 6. ff. de Bonor. Poss. quæ notæ non sunt literæ. simpla tamen seu singula, contracte sigla, sunt singulæræ literæ (quemadmodum duæ literæ, bigla, tres trigla, aliis dicuntur) tum ex loco citato Manilii, ibi (1.) cui litera verbum est. (2.) quique notis linguam superat. tum sequentibus exemplis: Senatum Populumque Romanum, Singulis ita designant. S. P. Q. R. Notis sic. c8. Senatus consultum: singulis. S. C. Notis g5. Dolus malus abesto. D. M. A. Notis ita. dch. Unde de plano ita legi possit; ad eundem modum facile per literas singulares, per notas autem pari modo, se ex antiquissimo libro didicisse, ibidem meminit & in simul aliorum quorundam verborum notas exhibet, tandem concludens: & ideo inde mihi persuasi, inanem esse laborem quærentium, cur notaverint Digesta Majores nostri, in hunc modum, ff. Notariorum enim

inven-

inventum est, quod plerumque nullam habet rationem. Notarios autem dicimus eos qui scribunt notis, Singularios eos qui singulis exemplis notarum habemus in Planetis: ♄. Saturnus, ♃. Jupiter, ♀. Mars, ☉. Sol, &c. singularum, binarum, trium, quatuor literarum, in Protocolis Judicialibus, v. gr. p. Exc. in p. p. f. f. p. p. i. e. petit Exceptionem in proxima post ferias sub pœna præclusi. item: pr. pr. promittit in proxima, item: pd. M. Lib. vel *Rechl.* l. Lib. producit mandatum, libellum, vel *Rechnung* loco libelli. p. *E.* petit *Einhalt*, p. ut in subsc. petit ut in subscriptione. ambarum vero, his: 12 Octobr. 1725. *Luna*, duodecimo Octobris & simil. ut hisce nihil de cryptographia seu occulta scriptura, addam; Notariorum autem primus, usu fori vocatur *Protonotarius*, qui olim in Schola tributorum, notariorum primum locum tenebat, vir spectabilis *Primicerius*, i. e. primus seu Græce *Protonotarius*, quales *Primicerios* etiam diversorum aliorum officiorum recenset, Cujac. ad *Tit. Cod. de Primicerio, & secundicerio, & notariis.* & generaliter quælibet corpora, scholas, collegia, suum primicerium habuisse, & consequenter secundocerium, tertioцерium, quartocerium, hosque munera sua commutasse, ita ut qui v. g. hoc anno tertioцерius, sequente esset secundicerius, tertio primicerius, d. *Observ. l. c.* & ad *L. 4. C. de Domest. & protectorib.* ac primiceriatum notariorum fere biennalem fuisse, patet ex *L. 2. C. de Primicer.* prout quoque primicerium fabricensium, & officii præfecti urbi. *L. 2. C. de Fabricens.* *L. 2. Cod. de Præf. prætor. sive urb. & aliorum.* *L. 1. Cod. d. Decan.* *L. 1. C. de Mensuris.* *L. Alexandrinis. 56. C. de Decurion.* ut tamen primiceriatus domesticorum, prout largitionum, *L. 11. de Palatin. Sacrar. largitionum.* non biennalis sed annuus fuisse videatur, Cujac. ad *d. L. 4. C. de Domest.* quorum omnium dignitates & privilegia, etiam post depositum officium ipsis data, vide in *L. 2. C. de Primicer.* & ibi Cujac.

§. IV.

EXCEPTORIS, qui dicta calamo excipit, mentio fit in *L. 19. §. 9. D. Locati.* & in inscriptione Auximitana: *L. AUR. MARTIANO AUG. LIB. EXCEPTORI.* nec non apud B. Gregor. in *Prolog. 40. Homil. ibi. sicut a me diversis temporibus dictata, ita quoque ab exceptoribus in Codicibus affixa.* Briss. *de V. S. & Tit. C. de Numerariis.* &c. ubi in *L. 5.* habes, Exceptores Judicibus provincialibus obsequentes, quos inde Itterus *ad Briss.* conficiendis gestis municipalibus, actisque negotiorum perscribendis, præfuisse, notat. cujusmodi Exceptoris in *Judicio Duciano*, memorat *L. ult. §. 3. C. de Re milit.* & in *Scriniis memoriae, epistolarum, libellorumque. L. 5. C. de Prox. Sacr. Scrin.* quibus in eadem Lege, perceptio dignitatis clarissimorum hominum, & liber, cum ordinariis Judicibus, ingressus Secretarii confessusque tribuitur, atque eis in *L. 12. pr. d. t. criminales & civiles intentiones agentium excipere, injungitur.*

§. V.

COMMENTARIENSIS, a Commentariis, libris, in quibus res, non late neque diffuse, sed sub quodam compendio verborum, & quasi per capita, explicabantur. *Calv. in Lex. dicta voce.* ita dictus, atque ita Cicero in *Bruto, non est, inquit, oratio, sed quasi capita rerum & orationis, commentarium paulo plenius.* & *Seneca. Decl. 3. Nec hoc commentario contentus erat in quo res nude ponuntur.* Unde Commentariensis est, qui gesta in commentarium refert, cui etiam incumbit, actorum apud fiscum postulatum exemplar, manu sua adnotare. *L. 45. §. 7. D. de Jure Fisci.* & hi Commentarienses, eorumque tum primus, tum sequentes, tum reliqui, inter officiales Præfecti Prætorio Africae recensentur. *L. 1. §. 8. C. de Off. Praef. Prat. Afr.* & de Commentariensis gradu sive munere, sub poena *L. Juliae de Ambitu*, scilicet ante redditas rationes, non petendo, statuit *L. 1. Cod. L. Jul. de Amb.* Commentariensium nomen etiam tribu-

tum præpositis carcerum, ea, ex Brissonii sententia, ratione, quod in commentarios nomina carceri inclusorum reorum inscriberent. *L. 4. C. de Custodia Reor. L. 6. D. de Bonis damnatorum.* cum secundum Ciceronem *Orat. in verrem* ratio carceris diligentissime conficeretur, quo quisque die datus in custodiam fuisset, eisque committeretur. ad quos receptarum personarum custodia observatioque pertinebat. *L. 4. C. de Custod. reor.* quorum ministri erant *clavicarii*, secundum Valentinianum *L. VII. Cod. Theod. commentariensium nomine, exosa miseris claustra custodientes*, a clavibus gerendis sic dicti, Firmico *clavicularii. L. III. Mathes. c. 6.* ibi: *erunt Commentarienses, quibus damnatorum cura committatur, seu clavicularii, carcerum custodes, & quibus publicarum catenarum cura mandatur.* nostris *Stockmeister, Gefangenwärter*, Cujac. ad *L. 1. C. de Excusat. artific. §. VI.*

REGERENDARII, a regerendo ita appellati, regerere enim nihil aliud est, quam in gesta vel acta, horumque tabulas publicas referre, *eintragen.* ita Quintilian. *sunt velut res gesta in hos commentarios.* & Theodos. *de Titulis publicis expensarum aliarumque rerum, quæ in Regestis diversorum officiorum relata sunt.* ac Vopiscus in Probo: *usus etiam regestis Scribarum.* quæ Fr. Raguel, notante Brissonio, *de V.S. voce. Regesta.* interpretatur *les Registres*, unde nata vox barbara, *registrare*, & in quibusdam Judiciis invenitur *Registrator*, de cujus officio late Cassiodor. *Lib. XI. Varior.*

§. VII.

TABULARII erant, qui, vel singularum civitatum, vel integrarum provinciarum chartas, & rationes tributorum tractabant, ita tamen, ut nullius immunitatis possessionem admitterent. conf. *L. 1. & L. 7. C. de Exact. tributor. L. 2. in f. & L. 4. C. de Numer. L. 1. C. de Immunitate nem. conced. L. 1. C. de Censib. L. 2. C. de Jure fisci.* & cautionem seu apocham, super solutio-

ne argenti fisco inferendi, subscribebant. *L. 2. C. de Conveniend. fisci debitorib.* Præerant quoque tabulario civitatum, in quo pleraque publica & privatorum recondabantur, *e.gr.* debitorum obfignatæ pecuniæ, imo in rebus quoque privatorum eos adhibitos fuisse, vel ut pro imperitis literarum scriberent, ac subscriberent, vel ut pro stipulari nequeuntibus stipularentur, notat Cujac. *ad L. 15. ff. de Decurionib.* Ad quorum officium cum olim & servi adhibiti fuissent, hoc sustulere Imp. Arcad. & Honorius, *L. 3. C. de Tabular.* In singulis provinciis eorum unus largitionales titulos tractabat, alter arcæ Præfecti Prætorio rationem, quorum officia non erant confundenda, *per L. 13. C. de Susceptorib. prapof. & arcar.* TABELLIONES autem erant publici contractuum scriptores. *L. 14. §. 3. C. de Sacros. Eccles. L. 1. C. Ut nemo ad suum patrocini. L. 2. C. de Eunuch. L. 17. C. de Fide Instrum. Nov. 52. Cap. 2. ut & testamentorum. L. 24. C. de Testam. & de eis specialiter commemorat Novella XLIV. eos habuisse stationes suas, gradus & scamna vocatas, & ministros sive discipulos, itemque adiutorem seu substitutum, confirmatum apud acta magistri census. De eorum a tabulariis differentia, *Vid. Cujac. ad. d. Nov. 44.* LIBRARIUS, cum rudes illi Italiæ homines, quos Ennius *Caseos* appellat, ante chartæ & membranae usum, aut in dedolatis e ligno codicillis, aut in corticibus arborum, mutua epistolarum colloquia missitarent, portatores horum tabellarii, & scriptores, a libris arborum librarii vocati. Præter in *Calvino. d. v.* Hosce in libris conscribendis ac transcribendis operam præstitisse, ex Martiali observat Brissou. & confirmat *L. 49. D. de Operis libertor. L. 7. §. 5. eod. L. 15. §. 1. D. de Usufr. & quemadm. quis.* ex quibus locis comparet, veteres ad hujusmodi ministerium, servorum, etiam impuberum, opera usos fuisse. Eos etiam ad transcribendas stipulationes, idque literis, (unde Calligraphi *i. e.* pulchre scribentes vocati, quo a Notariis, qui notis scribebant, admonente Gotho-*

fredo ad L. 92. ff. de Reg. Jur. differebant) adhibitos fuisse, constat ex
 all. L. Ad fuisse etiam Principi librarios, ex *Ælio Lampridio in vita
 Alexandri Severi*, refert *Briffon*. cujus verba hæc recitat: *Alexan-
 der Severus Imperator, post meridianas horas, subscriptioni & lectio-
 ni Epistolarum semper dabat operam, ita ut ab epistolis, & a Libel-
 lis, & a memoria, semper assisterent, nonnunquam etiam, si stare per
 valetudinem non possent, sederent, relegentibus cuncta librariis, &
 iis, qui scrinium gerebant, ita, ut Alexander sua manu adderet, si
 quid esset addendum, aut ex ejus sententia, qui disertior haberetur.*
 Fuerunt & in castris librarii, tum horreorum, in antiqua
 inscriptione, a *ratione militaris frumenti* appellati, qui fiscalium
 conditarum in horreis specierum annonarium, rationes admi-
 nistrabant. Iterum ad *Briffon*. d. l. tum caducorum, qui caduca
 legionum, quorum in L. 4. §. 17. D. de Fideicommissar. libertatib.
 fit mentio, in libros referebant: *Briffon*. d. l. tum depositorum,
 qui stipendiorum donativorumque partem, a militibus apud
 signa deponi solitam, in commentarios referebant. *Anti-
 quitus* enim ait *Vegetius* L. II. c. 20. ap. *Calvin*. d. voce. insti-
 tutum est, ut ex donativo, quod milites consequuntur, dimidia
 pars sequestraretur apud signa, ibidemque militibus conservaretur,
 ne a contubernalibus per luxum absumi posset, in animumque rerum
 comparationem; & in sequentibus: atque ille, qui sumtus suos scit
 apud signa depositos, diligit signa, pro illis, utpote in quibus posita
 ejus substantia, fortius dimicat, & deferendo nihil cogitat. LI-
 BELLENSES paucis ex L. 32. §. 4. C. de Appellat. cognoscuntur,
 hisce verbis: *Nostri Libellenses, quæ apud arbitros gesta sunt, su-
 scipiant, cognitiones inducant, & ea quæ geruntur, excipiant,
 scribant, scripta litigatoribus edant: qui etiam apud arbitros (li-
 cet illustres sint) ex delegatione nostra, cognoscentes excipiunt, si
 in sacratissimo nostri numinis comitatu causæ dicantur.* CHAR-
 TULARII vero erant, qui tabulas sive chartas fiscalium debi-
 torum tractabant, conficiebantque quadrimestres breves de sin-
 gulis

gulis pensionibus, quæ ad officium Palatinum, aut Præfectū Prætorio, transmittiebantur. *L. 1. C. de Apoch.* Constat enim tribus pensionibus cujusque anni, indictiones solvendas fuisse. *L. ult. §. f. C. de Annon. & tribut. L. 15. 16. C. Theod. eod. titulo.* & ita apud Cassiodorum. XIII. *fidelem notitiam quaternis mensibus comprehensam, ad scrinia nostra dirigere maturabis, ut totius erroris caligine deterfa, rationibus publicis veritas elucescat.* Cujac. *ad Tit. de Apochis.* Varii autem erant generis, scilicet **LARGITIONALIUM TITULORUM**, i.e. qui chartas earum expensionum tractabant, quæ privato Principis ærario illatæ, magna ex parte in largitiones infundebantur. *L. 3. C. de Canon. largitional. NUMERARIORUM. L. 10. C. de Numerariis. MAGISTRORUM EQUITUM AC PEDITUM.* Brisson. *ex L. 5. C. Theod. de Divers. offic. SACRI CUBICULI.* quorum omnium frequens mentio fit in Notitia, *Nov. VIII.* subjecta, & apud Cujac. *d. L. 3. C. de Can. largitional. titular. & ad L. C. de Petit. bonor. subl. L. 1. §. illi quoque. C. de Præpos. agentium in rebus.* teste Calvin. *d. v.* sumi tamen chartularios sacri cubiculi, in plurimis locis Codicis, pro iis quos Secretarios secreti hodie appellamus, ex interprete Juliani Patricii, & *Nov. 8. 24. Cap. 6. Nov. 26. Cap. 5. & Nov. 27. in fin.* docet Cujac. *ad d. l. 3. ECCLESIARUM.* prout chartularii Ecclesiæ magnæ, qui scribebant emphyteutica & conductionalia instrumenta. *L. 25. C. de Sacrosanct. Eccles. cum Factoribus seu Tractatoribus,* easdem functiones exercentes. *d. l. 3. L. 10. C. de Numerar.* Chartularios etiam secundum Autorem Etymologici, appellatos olim fuisse Commentarienses, ex eo refert Brissonius. *d. v.*

§. VIII.

CANCELLARII a cancellis, quæ sunt septa ex rectis, obliquis, & transversis lignis constructa, plagulis seu foraminibus distincta. *L. 41. §. 10. de Leg. I. L. 12. §. 26. ff. de Instr. vel Instrum. leg.* ita dicti, intra quos Cancellarius se ita continebat, ne quid chartarum excideret, omnibus tamen conspicuus, prout ex

Cassiodoro docet Brissou. *voce hac*. Cancellarii Judicum erant, qui Judicibus a secretis fuere, milites dicti ad secreta Judicum, periculo primatum officii, ex eodem officio. *L. 8. C. de Adfessorib. domest. & cancellar. Judic. L. 3. L. 5. eod. L. 1. §. 8. C. de Offic. Præf. Prætor. Afr.* scribendisque & expediendis epistolis, iussionibus, edictis, relationibus, responsis, sententiis Judicum, operam dabant, loco quodam proximo, consistorio vel secretario Judicum, reticulis vel cancellis clauso, ut fit & hodie in Curiis, & per hos etiam admissionem patuisse ad Judicem, ex Agathia notat Cujac. *ad d. Tit. C. de Adfessorib. & c.* ita concludens: *qui sunt a secretis Principum, Tribuni & Notarii dicuntur, qui a secretis Judicum, Cancellarii*: interim tamen & Principem ad sua responsa Cancellarium elegisse, ejusque fidei, consistorii secreta commissa fuisse, perque eum ad Principis aures supplicum desideria perlata, nec minus per illum accessisse, qui Principi præsentandus erat, eumque iussa Principis expedisse, ex Cassiodoro docet Brissou, ex Veteri Glossario adjungens: *Cancellarius est, qui habet officium, scripta, responsaque Imperatoris, atque mandata, inspicere, & male scripta cancellare, & bene scripta signare.* SECRETARII. a Secretario, quod locus erat Aulæ, in qua Judices conveniebant, fere eo sensu, quo auditorium, i. e. audiendarum litium locus, in *L. 40. D. Si cert. petat.* ita dicti. Erat enim Secretarium Judicum, ut Consistorium Principis. *L. 3. C. de Offic. diversor. Jud. L. 2. C. de Prox. Sacror. Scrip. nior.* ejusque fit mentio, in *L. f. pr. & §. 3. L. 3. C. Ubi Senatores.* & in Cod. Theodos. haud raro. Ut hinc deduci putem, inquit Burerus in *Foro Rom.* *verbum Secretarius, quo in summis Confessibus, pro Scriba, non illepide abutimur, quia in Secretario decreta excipiat, vulgo non communicanda.* Alias dicitur a Secretis, apud Procopium & Marcellinum Comitem, & a Flavio Vopisco, *Notarius secretorum.* Cujac. *ad Tit. C. de Primiceriis.* ARCHIVARIO nomen dedit Archivum, prout scribitur Tertulliano, sed rectius

rectius Archium seu Archeium, proprie domus principis, palatium. Hinc factum, ut cella, in qua instrumenta publica, quasi in Principis custodia, reponuntur, Archejum appelletur, (alias grammatophylacium. *L. 9. §. 6. D. de Pæn. & ib. Gothofred. Burer. in Foro Rom. Tabor. ad Briffon. h.v.*) prout & Justinianus *Nov. 15. pr.* in textu Græco scribit, Defensores civitatum, quorum nomen eo tempore valde conculcatum erat, ita ut provinciales eos in novissimo contemptu haberent, non habuisse ἀρχαίων. *ibi.* Quæ vero aguntur ab eis, ad instar non actorum sunt, si enim impetraverint provinciarum Judices, nequaquam presumunt, quædam gesta monumentorum conficere apud semetipsos, per omnia servientes eis defensores, & illorum nutibus intendentes solis. Si vero quædam conficiuntur, primum quidem etiam hæc venundant. (scilicet wie bey uns oft Bücher und Schrifften von Belang, für alte chartequen in den Kramladen verkauffet, und zu Krämerhäuslein verbraucht werden) deinde cum nullum habeant archejum (in latino legitur archivum) in quo gesta apud se reponant, deperit quod conficitur, & nequaquam invenies, apud eos plurium temporum poni monumentum ullum penitus, sed ad heredes eorum, aut alias successiones his monumentis egentes, gesta quarunt: & horum, quæ quidem inveniunt, nulla fide sunt digna, alia vero etiam pereunt, & in tantum cadunt, ut in similitudine non actorum sint. *conf. Nov. 74. c. 4. §. 2. de chartis in Ecclesiæ archiis, archeis, sive archivis. & L. 30. in fin. C. de Episcop. Aud. de gestis in Ecclesiæ archiis deponendis. hujusque Archei custodes, Archiota vel Archiota vocantur. L. ult. §. 10. D. de Munerib. & honorib. SCRINIA-RII, juxta vetus Glossarium apud Briffon. d. voce. erant magistri Scriniarum, & memoriales horum. L. ult. C. de Castrens. pecul. L. 8. L. 10. C. de Numerar. L. ult. C. de Apparitorib. Præf. Prætor. & ita Ulpianum fuisse magistrum Scrinii, Lampridius autor est. Scrinia autem palatii vocabantur capsæ, plutei, ar-*

maria

maria, in quibus Principis acta, quæ ad jus pertinebant, as-
servabantur, quorum plura fuerunt. *L. 20. C. de Fide Instrum.*
adeo ut eorum quatuor, *Memoria* videlicet, *Libellorum*, *Epi-*
stolarum, seu *cognitionum & Dispositionum*. in *L. ult. C. de Decu-*
rion. & filiis eor. L. 3. C. de Offic. Quaestor. L. 3. L. 4. L. 11. L.
ult. C. de Prox. Sacr. Scrin. L. 2. C. de Privil. eor. qui in Sacr. Scrin.
milit. interdum vero & tria duntaxat, in *L. 5. L. 6. L. 10. C. de Prox.*
Sacr. Scrin. L. 1. Cod. de Privileg. eor. &c. memorentur, qui-
bus insuper accedebant, *Scrinia Exceptorum, Tabulariorum,*
Canonum, & Numerorum. in *L. ult. C. de Vestib. holoser. L. 7. C.*
de Palatin. Sacror. largitional. L. 10. de Murileg. & non pauca
alia, apud Brisson. de V. S. recensita. Qui insimul non Principibus
tantum, sed & magisteriis potestatibus seu dignitatibus, suos
Scriniarios fuisse, ex *L. 16. C. de Testam. mil.* observat. Ad Scriniarii
munus, Pontifex in *C. 13. X. de Prescript.* etiam Examen testium re-
fert. versu: *nec credentes, Scriniarium, cum juratus sit, officium su-*
um fideliter exequi, aliud scripsisse, quam a testibus diceretur. Ubi
obiter noto, phrasin, *militare in sacris Scriniis*, non de militia
proprie dicta, sed quasi militia, id est officio in eis expedien-
do accipiendum, prout peculium castrense proprie dictum ad
milites pertinet, quasi castrense non itidem. **MEMORIALES:**
a *Memoriis* seu *Commentariis*, in quæ referebantur quæ ad pe-
rennem memoriam spectabant, quæve in hunc finem, literis
consignata Principes adservari curabant, proprio ac peculiari
Scrinio, ejus rei causa parato, *Memoria* seu *Sacra Memoria* dicto,
& inter quatuor supra dicta sacra Palatii *Scrinia*, primum locum
obtinente, ita vocati, & *Magistro* qui *memoria præerat*, subjecti.
L. 11. C. de Excus. mun. Quos Magistros Imperialia responsa me-
morialibus dictitasse, apparet ex *L. ult. C. de Divers. rescript.* qua-
re etiam *Scriniariorum* magistri, quodammodo Imperatoriae ma-
jestati adsidere videbantur: *L. 1. C. de Mag. Sacr. Scrinior.* atque ita
memoriales erant, qui responsa, rescripta, constitutiones dicta-
tas

tas excipiebant, præscribebant; implebant, signabant, idque non solum hi, qui in Scrinio memoriæ militabant, sed & ad omnia scrinia pertinentes, peragebant. *L. 2. C. de Petit. bonor. subl. L. 2. C. de Privil. eor. qui in sacropalat. milit. L. ult. pr. C. de Divers. rescript. L. 10. C. de Prox. sacror. Scrinior.* in qua memorialium in sacris Scriniis militantium numerus præfigitur, & quidem in Scrinio memoriæ, 62. Epistolarum, 34. Libellorum totidem, intra quem numerum qui erant, statuti vocabantur. *L. 7. & L. 11. C. eod.* plura videre licet ap. Brissou. *dicta voce.* ANTIQUARIORUM fit mentio in *d. L. 10. C. de Prox. Sac. Scrin.* qui habebantur in scriniis memoriæ, nunquam minus quam quatuor. item in *L. 2. Cod. Theod. de Stud. liber. art. Urb. Rom.* quos & Cujacius & Brissouus notant fuisse librarios, seu librorum scriptores, qui vetustos Codices describerent. De quibus Augustin. *de Sermon. Dom. 44.* qui videt, inquit, literas, in Codice optime scripto, laudat antiquarii manus, admirans apicum pulchritudinem. SERVUS PUBLICUS. Cum olim Notariorum & Tabulariorum munus servis committeretur. *L. 1. §. 5. C. de Comm. serv. manu. miss. L. 3. C. Comm. de Legat. L. 26. C. de Pignor. & Hypoth. L. 3. C. de Tabular.* & regulariter nemo alteri, sed sibi, aut illi cujus potestati subiectus erat, acquirere & stipulari posset, secundum *§. 19. l. de Inut. stipul. L. 38. §. 17. D. de V. O. L. 11. ff. de Obl. & Act.* & sæpe eveniret, ut pro absentibus aut pupillis, aut Reip. nomine, aliquid stipulari aut transigere necesse esset, quod nec per alium, quam eum, qui contractibus & actis fide publica scribendis adhiberetur, commode fieri posse putarent, huic muneri servum præfecerunt, non hujus aut alterius, sed omnium & singulorum civium, communem & publicum, qui & scribæ munere fungeretur, & simul pro omnibus & singulis, tanquam dominis suis, in quorum potestate esset, stipulari & acquirere jure posset. Qui *Servus publicus* ab eo nominatus fuit. *Sim. v. Leewen Censur. Forens. P. II. L. 1. c. 8. de Actuariis, Graphiariis eorumque*

rumque officio. L. 18. D. de Adopt. L. 2. D. Rem. pup. salv. fore. L. 1. §. 1. & 15. D. de Magist. conveniend. L. 3. C. de Postlimin. revers. L. ult. C. de Serv. Reip. L. 11. §. 1. D. de Usur. Item Servus Civitatis. L. ult. D. de Manumiss. quæ serv. L. 10. D. Quod cujusque universit. L. 2. C. de Adopt. Reipublicæ. L. 1. §. 7. D. de Quæst. Municipii. L. 3. D. de Stipul. Servor. RATIONALIS, a rationibus, quæ sunt tabellæ vel commentarius acceptorum & expensorum, ita dictus. L. 6. §. 3. D. de Edendo. L. 47. §. 1. in f. de Pactis. unde locutiones in legibus passim occurrentes: in rationes inferre, rationes conficere, gerere, agere, administrare, inspicere, edere, & reddere sive præstare. Et ratiocinia publica, quæ sunt chartæ seu libri, quibus tum tributis exsolvendi modus, tum soluti ratio, ejusque securitates, sive apochæ continebantur. conf. Cujac. IV. Obs. 27. L. 2. C. de Discussor. L. 1. C. de Divers. Offic. & qui illa tractabant, rationales vocabantur. L. 7. C. de Bonis proscript. L. 2. C. Ne uxor pro marito. L. 5. C. Ubi caus. status. L. 3. C. de Conven. fisci debitoribus. L. ult. C. de Advocatis fisci. ubi nominantur rationales privatis causis, vel sacris ærariis, præsidentes, atque ita ad fiscum pertinentes causas per rationalem decidi, & fiscalia negotia per eum expedita, legimus in L. 5. L. 8. L. 10. C. Ubi caus. fiscal. L. ult. C. Si advers. fisc. L. 2. C. de Modo multa. L. 3. C. de Bon. vacantib. NUMERARII dicebantur, qui in officio Præfectorum Prætorio, Consularium, Præsidum, Ducum, Magistrorum officiorum, nec non in scholis (s. munerib.) numeros agebant, rationes & chartas publicas administrabant, tractabantque, ut loquitur apud Brisson. L. 6. C. Theod. de Numerar. quales inveniuntur: Numerarii officii amplissimæ sedis Prætorianæ. L. ult. C. de Fabricensib. de quibus Cujacius ad L. 2. & f. Cod. de Numerar. eos cingulum militiæ gestasse, & tenuisse, & militia (i. e. munere suo) finita, tribuni Prætoriani dignitatem obtinuisse, observat. Comitum ærarii. L. 3. C. de Divers. Offic. Scriniorum. L. ult. C. de Numerar. Scholæ. L. ult. C. de Privileg.

leg. Scholar. Consularium ac Præsidum, qui post *d. L. 2. C. de Numerar.* duntaxat tabularii vocati, (ex ea, quam Cujac. ad *L. 13. C. de Susceptorib. Propos. & arcar.* docet ratione, ubi insimul quid inter se invicem distent utrique, late exponit,) quibus Brissotius adjungit, Numerarios Præfecturæ vel vicariæ potestatis. *L. omnis. C. Theod. de iis qui administrati. vel publ. offic.* Comitum Illustrium Virorum. *L. 4. C. Th. de Execut. & Exactorib.* apparitionis Magistri equitum, ex Ammiano Marcellino. *Lib. XIX. LOGOGRAPHI*, tabulariis similes, nam & eos tributorum rationibus occupatos fuisse, dicit Cujac. ad *Tit. C. de Tabul. conf. L. 1. C. h. t. & L. ult. §. 10. D. de Munerib. & honorib.* Prout ejusdem muneris pro varietate locorum variæ appellationes erant. *L. ult. d. T. C. de Tabular.* CENSUALES: horum meminit Titulus *C. de Tabulariis, scribis, logographis & censualibus.* Qui suam operam accommodabant Magistro census. *L. 18. & 23. C. de Testam.* sive se mancipaverant censuali ministerio. *L. 2. C. de Tabular.* & actus Senatus peragebant, præter citationes. *L. 2. C. de Principib. agent. in reb.* & in provinciis census, ac patrimonia describebant. Cujac. ad *d. Tit. de Tabul.* in libris censualibus. *L. 4. C. de Agricol. cens. & colon.* Hisce succedit tandem ACTUARIUS, ab actis, quæ conscribit & servat, ita nuncupatus. Equidem acta generaliter de omnibus iis, quæ a personis, sive publicis, sive privatis, aguntur, geruntur, vel fiunt, idque sive extra Judicium, sive in eo, dicuntur, & publica quidem, aut ejus qui in Republica cum potestate imperioque versatus est, ut acta Cæsaris, apud Ciceron. *Philipp. I.* aut quæ per magistratum, ejusve nomine & autoritate, per aliam personam publicam facta. Quales erant Actuarii numerorum militarium, qui eorum ratio- cinia tractabant, & Optioni, id est erogatori annonæ militaris, jungebantur. *L. 5. L. 9. & 19. C. de Erogat. milit. ann.* atque ejus pit- tacia, id est, breves seu commentarios conficere, & ante indi- ctionis principium, ad sacra Scrinia mittere tenebantur, quæ

si celassent, nec expleto triginta dierum spacio tradidissent, at-
 que ita fraudassent milites annonis, de suo damnum sarcire
 cogebantur & si quid amplius ipsi, vel optiones, a susceptori-
 bus accepissent, de eo tenebantur in duplum. *L. 9. d. t. & Cujac.*
ad eam, & L. 5. plura vide in L. 6. L. 7. L. 9. C. de Numerar. L. 3.
C. de Divers. offic. Privatorum negotia & facta quoque acto-
 rum nomine venire docet. *L. 2. §. 1. D. de Curat. bon. dando.* ubi
 quæ per Curatorem bonorum, *acta, facta, gesta* sunt, edicto
 Prætoris, jubentur esse rata, quomodo etiam hæc cumulata in-
 veniuntur. *L. 1. pr. D. de Offic. Procur. Cas. L. 1. §. 1. ff. Quod cujusque*
Univers. quamvis subtilem in eis ponat differentiam. *L. 19. L.*
58. D. de Verb. signif. & ita actum inter contrahentes. *L. 3. D. de*
Reb. cred. L. 38. pr. ff. Mand. quid inter eos actum sit. *L. 41. pr. de V. O.*
 quid acti sit. *L. 18. §. 1. de Donat. L. 26. de Reb. dub.* quod acti est,
 vel sit. *L. 21. d. t.* qua de re agitur. *L. 20. §. deinde. de Op. novi*
nunc. actus sui seu administrationis rationem reddere. *L. 2. de*
Negot. gest. L. 19. L. 41. de Administ. & peric. & c. Attamen, in
 jure nostro, principaliore significatu, per excellentiam *Acta*
 dicuntur, quæ in Judicio sunt acta, ita ut non solum ea, quæ
 ibi dicuntur & aguntur, verum etiam translatitias scripturas,
 in quas acta judicialia relata sunt connotent, imo, ex eo quod
 sit in loco, ipse quoque locus designetur, ut *apud Acta*, sit in
 loco ubi acta judicialia conficiuntur. *Wissenbach. ad L. 58. de V. S.*
 Qualia sunt acta publica. *L. 4. §. ult. D. de Fidejussorib. Tutor.*
 tam civilia, quam criminalia. *L. 2. C. de Edendo.* Jus dicentis. *L.*
ult. C. de Aliment. pup. præst. ad jus privatorum pertinentia. *L.*
45. §. 4. D. de Jure fisci. Præsidis. L. 7. §. ult. D. de Decurion. L. 3.
C. de Fid. Instrum. L. 12. C. de Pact. facta apud Præsidem Provin-
 ciæ. *L. ult. C. de Usur. pupillar.* Præsidialia. *L. 6. C. de Petit. hered.*
 Municipalia. *L. 6. C. Theod. de Exhib. & transmitt. reis.* apud Pro-
 curatorem Cæsaris. *L. 21. D. de Autor. & cons. Tutor.* apud Judi-
 cem habita. *L. 45. pr. D. de Re judic.* Inde Actorum confectio.
L. ult.

*L. ult. C. de Magist. municip. recensio. L. ult. C. de Relat. recitatio. L. 45. §. 8. D. de Jure fisci. actorum verba emendare. L. 46. D. de Re judic. Acta, cum refutatoriis partium, suisque literis, ad superiorem dirigere. L. 19. C. de Appellat. Actis insinuare mandatum. §. 3. J. de Satisd. §. 2. J. de Donat. actis intervenientibus servum nominare filium suum. §. ult. J. de Adoptionib. in acta referre. d. L. 4. §. ult. de Fidejussorib. Tutor. in actis profiteri. L. 29. §. 1. de Probat. inter acta appellare. L. 5. §. ult. de App. apud acta appellare. L. 2. D. de Appellat. causas probare. L. 6. C. de Præd. & al. reb. minor. causæ renuntiare. L. 7. C. de Ingen. manumiss. consultationis exemplum litigatoribus edere, item refutatorias preces afferre. L. 1. C. de Relat. contestari contrariam voluntatem. L. 7. §. ult. D. de Decurion. L. 3. C. de Fide Instrum. Ex quibus omnibus liquet, Actuarii nuncupationem, etsi aliis quoque scribis publicis rite conveniat, primario & per excellentiam scribæ actorum judicialium competere, qui aliis Notarius Judicii seu judicialis, Protonotarius, Secretarius Judicii, & paribus nominibus, Germ. **Gerichts-Schreiber**. J.H.P.I. *Tit. V.* prout etiam in Const. Crim. Carolina passim, & paucis in locis **Schreiber** simpliciter, appellatur, quem brevibus definit Gisebert. *Peric. Statutor. Art. 4. n. 542.* hisce: *Actuarius est scriba publicus, actis Judicii probe observandis, consignandis (adde eorumque exemplaribus partibus edendis) præfectus.* Ubi plura de antiquis moribus populorum, literarum plane rudium, præcipue Teutonum, tum de Constitutionibus eorum, apud quos Actuarii, & his pares, Secretarii Judiciorum, ac Protonotarii, recepti, si non sine fructu, saltem non sine delectatione, leguntur. Quia tamen, pro diversitate locorum & Judiciorum, diversæ sunt Constitutiones, Hamburgi a Protonotario Actuarius differt, ita, ut illi, qui Secretariorum primus est, in Judicio Civitatis superiore, Actuarius vero, in Judicio inferiore, ac duobus provincialibus, Billenwerderano, & Hammæ-Hornensi, recensita mu-*

nia incumbant. Atque hic est noster, quem præsentem commentario exhibemus, ACTUARIUS HAMBURGENSIS.

CAPUT II.

De Constitutione Actuarii Hamburgensis.

§. I.

Postquam causarum in jus vel iudicium deductarum, quamplurimæ ita sunt comparatæ, ut neque statim e vestigio, sine aliqua interposita mora, cognosci, aut investigatio facti in semihorulæ spacium cogi, neque jus, absque deliberata & matura consideratione, dici, seu præcipitari, neque acta & iudicata, succedentibus semper novis litibus, per diu animo retineri queant, ita ut accedente hominum versuta & fallaci nocendi ratione, ac perfidia, rebus gestis aut iudicatis aliquid vel affingendo, vel detrahendo, vel negando, litigator innocens facile distrahatur, & in eas difficultates dilabatur, unde se extricare nequeat, sed spacium justum, audiendi, cogitandi, recognoscendi & dijudicandi, maxime in tam amplissimo disparium, tot diverticulis, flexionibusque agentium expositarum causarum numero, quæ fora Hamburgensia fere obrunt, requiratur, & nemo sane sit, qui hæc pene infinita, aut memoria complecti, aut animo custodire, aut præterita repetere queat. Præterea oculi, ut est in proverbio, plus videant quam oculus; nihilque tam ad malitias litigantium compescendas, (*ne falsitas, ut inquit Jus Canonicum, veritati præjudicet, aut iniquitas prævaleat æquitati. C. XI. X. de Probat*) magis compositum sit, quam gestorum, dictorumque, autoritate honestorum ac fidei probatæ hominum, publicis literis facta consignatio, saluberrimo invento receptum, & jure merito firmatum est, ut Magistratus ac Judices, jus dicturi, *publicam, si potest haberi, personam adhibeant, quæ fideliter universa iudicii acta*

acta conscribat, ut si super processu Judicii fuerit suborta conten-
tio, per hoc possit veritas declarari, adeo, ut nec pro Judicis præ-
sumatur processu, nisi quatenus in causis legitimis constiterit do-
cumentis. d. c. XI.

§. II.

Et hac ratione commotus Inclitus Reipublicæ nostræ Ma-
gistratus, in Jure Statutario Hamburgensi. P. I. Tit. V. von dem
Gericht Schreiber und seinem Ampte. Artic. 1. tum ut acta
Judicii fideliter literis mandarentur, tum ut quilibet, cujus in-
terest, exemplar eorum fidem faciens obtinere posset. *pn. d.*
Art. 1. in se recepit, ibi: So wollen Wir. I. DILIGENTEM.
II. FIDELLEM. & secund. Recess. Civit. de Ao. 1603. Artic. 23.
Von allerley Herren Lehnen, ibi: **Wil E. E. Raht. III. HO-**
NESTUM. IV. CIVEM, pro quo a civibus sollicitatum fuerit,
constituere Actuarium, qui vice & loco Notarii seu Tabellio-
nis publici isto officio fungeretur, ea propter etiam in dicto
Articulo I. Notarii nomine insignitus, licet qualitas Notarii Pu-
blici, a Comite quodam Palatino creati, (quibus in plerisque Ju-
diciis Germaniæ hæc functio concredita. *Sim. van Lenn. P. II.*
L. I. C. VIII. Censur. Forens.) præcise non sit necessaria, compro-
bante id observantia, qua etiam beati Domini, Muhlius, Mol-
lerus, Scottus, Jurium Licentiati, etiamsi e Notariorum nume-
ro non fuerint, antehac tamen muneri huic præfecti fuere. Id-
que olim quidem *gratis*, nullo interveniente pretio. *d. Art. 23.*
ohne Egennus, Giffte, oder Gaven, indohn unde verleihen.
Quare & ibidem inter beneficia. **De Nempter daran de Ca-**
meren mit Billigkeit niht to foddern, recensita, & inter ea
Richte Baget, Richtschriever, Procuratoren. &c. enumera-
tur. Donec novissimo Concluso Senatus ac Civium, consti-
tutum, ut & hoc Actuarii munus, instar aliorum officiorum
publicorum, more Hamburgensium solito, publice proscribe-
retur, ac plus licitanti conferretur, quod Charissimus Dn. Parens
meus,

meus, Philos. Juriumque Doctor, eo tum vacante, *Ao. 1693. 27. Octobris.* triginta & uno millibus, atque quingentis mar-
cis Hamburgensibus solidis, seu quod eodem recidit, corona-
tis Danicis, primus redemit, cui ut Deus ter Optimus Maxi-
mus valetudinem integram, & vires ei oneri pares, in feros
annos benignissime largiri & conservare velit, animitus precor.

§. III.

Ordo autem hujus redemptionis is est, ut fiat ejus muneris
I. PROSCRIPTIO, tabula valvis Curiae affixa, qua indicatur,
(1) munus vendendum. (2) pretium quo venum exponitur,
(3) invitatio ad licitandum. (4) denique praestitutio temporis
ac loci, & qualitas personae requisita; ratione (1) *Civitatis*, sci-
licet ut sit civis Hamburgensis, aut civis filius, sub conditione
tamen ut confestim jus Civitatis redimat. (2) *religionis*, infu-
catae Augustanae Confessionis. (3) *famae integrae*, nec sit volunta-
rius decoctor bonorum. (4) *habilitatis*, ad id munus requisitae,
cum non minus, in Actuario, quam in Judice, peritia ac sci-
entia juris requiratur. (*Simon a Leeuw. l. c.*) cum (5) *admonitio-*
ne, de paranda solutione & fidejussoribus, tum hujus, tum fi-
dei praestandae. (6) *mentionem salarii & sportularum* singularium
& (7) *termini* quoad venum dandum, ad dies nempe vitae, sub
clausula si probe se gesserit. **II. ACQUISITIO** qua (1) praesti-
tuto die ac loco, sequitur conventus, tum deputatorum Civi-
um Camerae aëarii publici, tum licitatorum. (2) programma-
tis refixi lectio. (3) ipsa licitatio. (4) plus licitanti facta addictio.
(5) pretii mox intra triduum solvendi idonea cautio. (6) ipsa
solutio. (7) ad certam in proscriptione dictam summam, sar-
ciendi damni infecti, satisfactio. *d. Rec. Art. 23.* ibi: *De dar*
Verwiffung dohn können, dat dat gemene Gut by Heeren
und Borgeren, in deren Dohnde nicht verargert werde, o-
der tom achter gah. (8) Contractus redemptionis cum Came-
ra perfectio, & in Codice Camerali subscriptio, quibus omni-
bus

bus peractis subsequitur tandem III. CONFIRMATIO ac RENUNTIATIO, qua (1) Prætor urbanus primarius, in Camera de perfectione contractus & solutione inquirat. (2) Emptorem in Cameram Senatoriam introducat, cui e regione Consul Præsidis constituto. (3) Protonotarius Jurisjurandi, muneris causa præscripti formulam prælegit, atque hic Sacramentum ex ore Consul Præsidis, sublata manu erectisque digitis, repetit, atque ita actu præstat, cum nemini hoc officium committatur nisi jurato. vid. Clasen. *ad Art. 5. & 181. Constit. Crim. n. 3.* (4) Prætor eum in Cameram ærarii reducat, Collegio præsentat, & Actuarium renuntiat.

CAP. III.

De Muneris Actuarii Hamburgensis Effectibus, Officiis & Juribus.

§. I.

Prout regulæ universi ordinis Judiciorum nostrorum, dictantibus Constitutionibus, Annorum 1622. III. 8. & 1645. III. 21. petendæ. (1) ex Constitutionibus novissimis. (2) ex Codice Juris Statutarii Hamburgensis, Anno 1603. publicati, cui Jus Provinciale, *das Land-Recht*, annumerandum. (3) ex pristina consuetudine, *dem vorigen Herkommen*, & tandem (4) vigore Clausulæ, Juris Hamburgensis Codici subiectæ, ubi ista defecerint, ex Jure communi, ita etiam munera Actuarii dicto ordine discenda sunt, quæ si *generatim* consideremus, præcipue in loco Judicii, justo tempore exercendi, ac in præfinitis audientiis comparitione, actorum in suas Tabulas & Codices, seu ut hodie loquimur, protocolla consignatione, scriptorum recognitione, horumque omnium, in sempiternam memoriam asservatione, atque exemplarium eorum, soluto statuto pretio, partibus facienda communicatione consistunt, quæ

explicatius in Simon. a Leuw *Censur. Forensi. II. 1. Cap. VIII. de Actuario, & quod citat. C. Quoniam. XI. vers. statuimus. X. de Probat. legere licet.*

§. II.

Quod attinet igitur I. JUDICIA Hamburgensia, hæc equidem distingui possunt in urbana & provincialia, illaque sunt tum inferiora, vel *civica*, qualia (1) Judicium inferius, (2) Judicium Admiralitatis, vel *militaria*, tum superius, de quo totus Titulus Juris Statutarii Hamburgensis. vom Obern Gerichte. videndus. attamen ex eis solum sibi vindicat Judicium inferius stricte sic dictum, Actuarius noster. Provincialia vero eidem propria, sunt hodie duplicia: (I.) Hammæ-Hornense, vulgo *Deichding*, quasi aggerale dixeris, (a *Deich* aggere, & antiquo *Ding*, res forensis, causa, lis, Judicium, unde *Dingband* & *Dingleute*. J.H. I. I. I. forum judiciale, confessus Judicium, & cognitores causarum ac litium, *Dingpflichtig*. Jurisdictioni, vel Judicio obnoxius seu obligatus. *Dingstag*, dies festus sive juridicus &c.) quorsum pertinent, tractus Hammæ, Hornæ, Bargeschum, prædia circa domum vulgo dictam stramineam, prata & agri palustres, aggere contra inundationem fluviorum Albis & Billæ muniti, nostris *Hammerbroock*, atque ipse agger, tum Albicus, tum Billanus, ab urbis porta Billenwerderam usque, cum isti superstructis ædificiis. (II.) Billenwerderanum, cujus jurisdictioni subsunt Billenwerdera, tum ejus pars transversa, vulgo *der Ausschlag*, Ochsenwerdera, Moorwerdera, Finckenwerdera, Moorsburgum, Tatenberga, Spadelandia. *Land-Recht. pr. ibi. so büt de Raht van Hamburg ehren Uundersaten, wanhafftig in dem Billwärder* &c. quibus adde Rugenbergam. Utraque hæc Judicia dispescuntur in *ordinaria*, quorum prius in Bargescho, in ædibus ad hortum D. Jacobi, sub initium mensis May, posterius vero quod vocatur *Land-Recht*, regulariter in Billenwerdera auf der

der Schluse, circa festum Michaelis habetur. Ut tamen heic sit eadem ratio, judicialis Audientiae Cessionum, circa festum Paschatis, cum & in ea quoque causae controversae agantur, atque ita haec duo sola appellatione differant; & *extraordinaria*, die Noht-Rechte, ubi res moram non patitur, quae si ad Judicium aggerale spectent, Hamburgi, auf dem Schützen-Wall instituuntur.

§. III.

Antiquitus Judicia, quae subsequenter temporibus omnia in Billenwerderanum coacta, etiam aliis in locis agi solita sunt, & praecipue Ochsenwerderanum, idque more tunc consueto, statim die istud sequente proxima, coetera aliis temporibus, atque ita leguntur Judicia in Morburgo. *Mo. 1561. 11. Nov. & Mo. 1568. 11. Nov.* in Finckenwerdera. *Mo. 1608. 5. Febr. & 21. Sept. item A. 1612. 5. Jun.* ubi sedecim Cessiones sortium in praediis, bono publico factae, reperiuntur, & in Tatenberga. *Mo. 1637. 7. Sept.* exercita. Quamvis minorum provinciarum causae & Cessiones, jam eis temporibus ad Judicium Ochsenwerderanum relatae, uti apparet ad *Annum 1562. 17. Febr. A. 1607. 9. Jun.* ubi causa der Spadenlander und Moorwarder acta, *A. 1622. 2. Aug. Mo. 1619. 25. Octob.* ubi Cessiones Tatenbergenses inveniuntur. Equidem ut in Billenwerderano Judicio, *Anno 1631. 8. Dec.* ob dierum brevitatem & Albis transvehendi difficultatem, causa der kleinen Tatenberger contra die grossen Tatenberger, quae ad Judicium Ochsenwerderanum sua natura pertinebat, ageretur, consensus Senatus requisitus fuit, qui tamen in Protocollo Judiciali Billenwerderano ad *Ann. 1651. 2. Sept.* ad Acta Der Spadenlander contra die Tatenberger, *Anno 1657. 17. Septemb.* ad Cessiones sortium in praediis Ochsenwerderanis, & eodem ad Acta Tatenbergica, Helmers contra Schnittler, uti & *1659. 10. Jul. 1660. 21. Jun. 1661. 16. Jul. 1662. 15 Julii.* ad Cessiones Ochsenwerderanas & Spadelandias

non deprehenditur. Quin ex adverso, in *Annis 1661. & 1662.* Judicium instans Billenwerderanum, etiam in Ochsenwerdera denuntiatur legitur. Quibus tandem vetus consuetudo & pristinus Judiciorum mos, eo usque mutatus fuit, ut cum reliquis omnibus, Ochsenwerderanum quoque speciale Judicium, quorum ultimum *Anno 1666. 4 Sept.* teste provinciali Protocollo exercitum, cum Billenwerderano conjunctum fuerit, & coaluerit.

§. IV.

Termini horum Judiciorum, & quidem (α) Urbani inferioris, (1) in Confessu *Solenni*, sunt omnes dies ex statuto fasti, *alle Gerichtstage. J. H. I. V. I.* qui sunt omnes dies Lunæ, Mercurii & Veneris, horis matutinis, exclusis feriis, quas vide. *J. H. I. XXXVI. 2.* (2) in Confessu *minus soleenni*, audientiarum, attestationum, juramentorum, moderationis expensarum & similium, ex indictione Prætoria, pro hujus placito. (β) Judiciorum provincialium *ordinariorum* sunt termini supra recensiti. Et quamvis olim, dictante Jure Provinciali, *Land-Recht Artic. 15.* Billenwerderanum lapsis quatuordecim diebus post Pentecosten, & Ochsenwerderanum sequente die instituendum fuerit, successu tamen temporis, uti Judicia hæc, prout monitum, confusa, ita moribus ad tempora congruentiora, Paschatis & Michaelis, quibus nempe sortium solvendarum & recipiendarum major facultas, redacta sunt. *Extraordinaria*, ad instantiam partium, a Prætoribus provincialibus dantur, quovis anni tempore, diebus Martis, rarissime vero & quidem solum in extraordinariis, aliquo alio. Neque in Judiciis provincialibus feriæ urbanæ, exceptis diebus Dominicis & Festis, attenduntur, quod adprime liquet, ex terminis Judicii Billenwerderani, quotannis die Martis ante Festum Paschatis celebrati. Ut autem hi termini cuilibet innotescant, tam ordinaria quam extraordinaria, præcedit indictio Prætoria. Quam, Prætorum provincialium jussu ac

no.

nomine, in Codice Mandatorum concipit Actuarius, & quidem ad Judicium Billenwerderanum simpliciter, sub nomine Prætorum, *der Land-Herren*, ad Hammæ-Hornense, Prætorum ejus tractus, ac simul juratorum aggeris, cujus exemplar remittit Prætori provinciali primario, qui id e suggestibus publicari curat.

§. V.

II. AUDIENTIÆ Juridicæ Hambürgenses dispescuntur in *Solennes*, quæ in pleno Judicii confessu habentur, eæque aut *urbani* inferioris, caussarum tum civilium tum criminalium, aut *provincialium*, non solum caussarum, sed & in jure Cessionum, & *minus solennes*. (1) juramentorum atque attestatorum, quæque huc referuntur, & præsentibus Prætoribus, Præfecto Judicii & Actuario exercentur, quarum locus olim erat in camera satis exili, supra cellam vinariam, unde illæ sortitæ nomen, *Weinbuden Tage*, quæ ingruente peste, ob loci angustiam, in Curiam, in conclave multo capacius, translata, confessu Prætorum & Actuarii, cancellis, a multitidine comparientium partium, separato. Indicunturque per nuncium Prætoris, ætate muneris primi, & quidem ordinariæ in diem Saturni, extraordinariæ plerumque in diem Jovis aut Martis. Ordinariæ hodie distinguuntur in audientias, ex una parte, juramentorum, ex altera attestatorum, ab antiqua appellatione, vulgo *Eiden* vel *Zeugen Weinbuden* nuncupatas. Idque ideo, quod olim, etiam sub initium muneris Parentis mei, juramentorum, quæ ante testificationes audiebantur, ingens cumulus absorberet totum mane, ab hora octava, cum parte post meridiem, ita ut ad testimonia iri non posset, cum impensis frustraneis partium. Quæ tamen haud adeo restrictæ, ut ab audientia attestatorum cœtera juramenta plane exclusæ sint, quin potius, re ita urgente, etiam in illis, ex concessione prætoris, quatuor aut quinque juramenta admittuntur. Co-

lices autē duo diversi sunt, superioris & inferioris Judicii. **Obergerichtliche und Niedergerichtliche Weinbuden** Protocolla. Ad inferioris Judicii Protocollum pertinent etiam causæ, ut vocantur, extrajudiciales. Utrumque vero nunc perscribit Actuarius, in superiori vicariam Protonotario operam, pro amicitia, quæ inter eos intercedit, lubenter præstando. (2) Consulares ac Prætoriae, in ædibus cujusque suis, quæ vulgo extrajudiciales vocantur, non quod causas ibi introductas, Consul Præsides vel Prætor, ad summam competentem haud cognoscant, nam & dijudicant, & judicata sua executioni mandant. J. H. *L. IV. 5.* sed quod id non solenni Judicii forma, interventu Actuarii, expediant. (3) Criminales, de quibus infra suo loco.

§. VI.

III. COMPARITIONI & CONSESSUI Actuarii præstituitur locus, **im Gerichte**, idque in Judicio urbano inferiore. J. H. *L. V. 1.* prope ambos Prætores, ab una, uti Præfecti ab altera parte, in scamno tres gradus alto confidendo, Civibus cognitoribus, ad Judicium deputatis, ad latus suum, locum duobus gradibus inferiorem occupantibus. In judicio Hammensi e contra confident Prætores provinciales, cum juratis aggerum (**Den Deichgeschwornen**) & juxta eos Actuarius & ejus ditioris Præfectus. Circumstant partes, harumque Procuratores, cum ruricolis causas cognituris. Quod etiam in Billenwerderano observatur, nisi quod hic aggerum jurati non concurrant, & ad mensam inferiorem præpositi octo districtuum Billenwerderanorum, cum quatuor suis assessoribus resideant. Quod ad cæteros judiciarios actus attinet, Actuarius eum in locum se confert, quem Prætor nominaverit.

§. VII.

IV. CONSIGNATIO ACTORUM. quæ (1) *ratione personæ*, ipsi Actuario incumbit, dummodo per valetudinem id ei, aliis negotiis non impedito, integrum sit. Quare cum labores ejus no-

Et diuque, præcipue inquisitionales, ita increſcerent, ut vix ſpaciū cibum capiendi, ac cubitum eundi, ei ſuper'eſſet, accedente porro aduerſa valetudine, id aliquoties ab Antec'eſſoribus petiit, ut adiunctum ſibi accerſerent, quem libello ſupplice Ampliſſimo Senatui offerebant, a quo is confirmatus, coram Dn. Prætoribus ſpeciali iuramento obſtrictus, iſtorum vices ſubibat. Quorum extiterunt exempla, in beatis Riſchero, & Gerkenſ, Jurium Licentiatis. Sicubi autem extra ordinem, quod raro fit, accidat, ut alia perſona adhibenda ſit, conſenſu Prætorum, Judiſiue, unus Procuratorum Judicialium juratorum neceſſitati ſubvenire ſolet. conf. Claſen. *ad Conſt. Crim. Art. 181.*

(2) *ratione adſidentium*, olim vix quidquam Protocolliſ inferebatur, niſi pleno Judiciſo confidente, exceſſiva vero litium ſuborta cumulatione, modo expeditiore receptum, ut per horam fere, ante plenum conſeſſum, proponenda ex una partium vel Procuratorum parte, ad ſuos cujuſque titulos, ſeu ut appellant rubricas, protocollo excipiantur, tanto relicto ſpacio, cui reſgerenda ab altera parte, ſuccedente dein conſeſſu, ubi & literis excepta a quolibet ordine repetuntur, inferantur: Quo compendio effectum, ut audientiæ ipſæ communiter ultra horam, exceptis criminalibus, vix protenſæ fuerint, Prætoribus ſuperabundanti litium numero, in ædibus ſuis, extra hunc judicii locum, tractando, vix ac ne vix quidem ſufficientibus.

(3) *ratione Cauſſarum*, in omniſ generis litibus ad hoc forum ſpectantibus. J. S. H. *d. l.* ibi. **Der, was im Gerichte gehandelt, und ſowol des Klägers als Beklagten wegen mündlich vorgetragen, proteſtirt und bedungen wird, protocolliſ ren ſoll.** An & in Actuarii propria ſuorumque cauſſa? quod negandum, præcipue in conſignatione atteſtationum, cum acta omni, cujuſ intereſt, fidem facere debeant, at nemo in ſua ipſius cauſſa idoneus teſtis eſſe queat. *L. 10. D. de Teſtib.* neque Actuarius eo caſu in examinibus teſtium plus juris ſibi arrogare poſſit,

fit, quam aliis partibus competit, cui in discendis testimoniis hæc ante publicationem, inspicienda aut revelanda non sunt. J. H. I. V. 3. Quamobrem etiam Parentem meum, in causa affinis, post foceri, ab ejusmodi examine abstinuisse, alio, consensu Prætoris, substituto, quid id susciperet, testificationesque in Codicillum peculiarem referret, atque hunc clausum apud se, usque ad decretam publicationem reservaret, constat. (4) ratione *modi* scribendi in protocollis, causarum præsertim & cessionum, velociori equidem scriptura, & singulis vel binis literis aut notis, ut tamen legi possint, in exemplaribus actorum & diariis Cessionum explicatiore, & hoc est quod requirit Jus nostrum. *d. Art. 1.* ubi post finem additur, ut diligenter & distinctim acta conscribat, cui consonat *d. Art. 181. Const. Crim.* in verbis. (1) *gar eigentlich*, accurate, qua eis verbis utatur, quibus partes sua proposita explicant, neque ea invertat aut immutet. (2) *unterschiedlich*, singula distincte & ad suam quamque rubricam separatim notando, ne unum cum altero confundatur. & (3) *ordentlich*, ne posterius dicta prioribus præponat, sed eum ordinem, quem partes ipsæ tenuerint, servet. Atque ita (4) clare & distincte ab eo annotandæ sunt, tum *personæ*, tum coram quibus quid actum, sive sint ipsa Judicia solennia, sive Prætores, cum loco peracti negotii, tum nomina litigantium actoris vel accusatoris & rei, nec minus tempus, quo anno, mense, ac die (hora non æque, nisi speciale momentum in ea situm) *Clasen. ad. d. Art. 181.* (5) ratione *fidei*, qua fidem jurejurando datam, exacte observet, neque eam aut largitionibus, aut gratia & favore, aut odio, aut quacunque alia ratione, labefactari, seque ita corrumpi patiatur. J. H. I. V. I. ibi. *getreulich.* & C. II. X. *de Probat.* ibi: *fideliter.* Quippe acta coram Judice a persona publica rite consignata, publicam & plenam faciunt fidem. *Glossa ad dictum Cap. XI.* utpote ex quibus tam civilibus quam criminalibus, veritatis fides investiganda. L. 2. C. *de Edendo.* adco

adeo ut testium interventu aut subscriptione haud egeant. nam superfluum est privatum testimonium, cum publica monumenta sufficiant. *L. 31. C. de Donat.* imo qui actis cujuscunque Judicis, mentis suae postremum publicavit Judicium securus praedicatur. *L. 19. C. de Testam.* ut etiam, mortuo Judice, gesta, quae semel sunt translata in publica monumenta, perpetuam firmitatem habere, jussit Imperator, neque enim, prout addit: morte cognitoris perire debet publica fides. *L. ult. C. de Re judicata. & Dd. passim.* Quod equidem ad mere judicialia, id est: in Judicis praesentia acta & scripta, Simon van Leuw. *Censur. For. II. l. c. VIII. n. 5.* restringit, at moribus, nostris ejusdem fidei sunt, codices diales Cessionum judicialium, in eos relatarum, & ex his ab Actuario sumpta exempla, etsi haec relationes, citra Judicii sive Praetoris praesentiam fiant.

§. VIII.

Ad fidei rationem quoque pertinere, dubium esse nequit, ut Actuarius, si quem in scriptura sua errorem, aut lapsum manifestum, ex festinatione subortum, deprehendit, tempestive corrigat, atque emendet, praecipue priusquam exemplar det partibus, vel etiam, ubi ex collatione sui exempli, se errasse animadvertit, quod ei integrum esse, ex Socino, Bartolo, Jafone, tradit Aufon. *Popma de Ordine, & usu Judicior. I. T. IX. de Scribis.* & res ipsa loquitur. Ad damna vero, dolo, fraude, incuria, negligentia haud mediocri data, partibus resarcienda omnimode obstrictus manet, quatenus vero ex imperitia vel ignorantia sua teneatur; id omnino legibus nostris constitutum est, ut, qui publice artis alicujus peritiam profitetur, vel aliquid in se recipit, seu affectat, ex imperitia quoque sua, parti laesae teneatur. *L. 9. §. pen. & L. 13. §. 5. ff. Locati. L. 8. ff. ad Leg. Aquil.* ut adeo, re ita se habente, haud male Gothofred. ex *L. 132. ff. de Reg. Jur.* annotet, imperitiam culpae annumerari, quod Actuario adprime nostro, qui se muneri tam gravi,

peritiæ suæ, vel hujus ostentationi confusus, & de probe ponderandis suis qualitatibus, programme publico admonitus, sponte obtulit, eodem fundamento adplicare licebit, quo Judicem per imperitiam male judicantem, litem suam facere, & quasi ex maleficio teneri constat. *L. 5. §. 4. D. de Oblig. & Act. L. ff. ult. de Extraord. cognitionib. pr. Inst. de Oblig. qua ex quasi delicto.* quam Juris Communis dispositionem, ex paritate rationis ad Advocatos, Procuratores, cæterosque Juris ac Justitiæ ministros quoque, *arg. §. 7. Inst. & L. 32. ff. ad Leg. Aquil. ibique Dd. commun.* extendendam, licet Simon van Leuwen *in Cens. Forens. loco supra att.* moribus hodiernis, ideo quod illa munera in tam difficili Juris & Praxeos scientia, & tanta, circa procedendi stylum atque ordinem, varietate, tantaque caussarum moram non ferentium multitudine, & quodaddo, tot machinationibus, fraudibus ac præstigiis, perniciosorum hominum, virtutem atque innocentiam simulantium, plenum deliberandi tempus, aliquando admittere nequeant, ab Usu Fori recessisse statuat, & Judicem, Advocatum, Procuratorem, aut alios juris ac justitiæ ministros, si quid per imprudentiam aut imperitiam eis exciderit, nec dolus ac calliditas aliqua intercesserit, quoquam modo teneri neget, idemque de Judice, pro nostris & Galliae moribus, ex *Christineo, Zypeo, Argentreo, Autumnno*, & aliis, probet *Gröeneweg. de Legib. abrog. ad pr. Inst. de Oblig. qua ex quasi delicto nasc.* hæc tamen istorum Belgici Juris DD. alias haud incelebrium dicta, summam licet æquitatis & veritatis speciem referentia Actuario nostro applicare, eique indemnitatis prædem præstare nolim, præsertim si quod detrimentum majoris momenti, ex imprudentia ejus, post licentiam ambitus, ac redemptionis ejus muneris, alicui parti acciderit, ad arbitrarias Judicum quæstiones hæc remittens.

§. IX.

V. TABULÆ, TABELLÆ, LIBRI, CODICES, &
CO.

CODICILLI, in quæ Actuarius Hamburgensis acta referre tenetur, vulgo Protocolla vocata, (conf. Dn. Stryk. *in Dissert. de Jure Protocoll*, Cap. I. ubi n. 18. 19. & seqq. alia adhuc Synonyma reperire licet) ut breviter perstringamus, sunt sequentes. (I.) Protocollum Causarum inferioris Judicii. (II.) Protocollum ut nuncupatur, prosecutionum sponsonum arbitrariarum, vulgo *der Willführen*, quarum mentionem injicit. J. H. I. XLI. 3. quæ quamvis olim frequentissimæ & utilissimæ, utpote brevissimæ expeditionis, fuerint, ante aliquot annos tamen in usu esse desierunt, quorum culpa, mihi, ea qua nunc sum ætate, dicere jam non libet. (III.) Attestationum & juramentorum, ac simul moderationis expensarum, vulgo *Weinbuden* Protocoll. (IV.) Conceptarum literarum subsidialium, tam Latinarum, quam Germanicarum, documentorum de receptis & insinuatis, exterarum curiarum citationibus, & epistolis, nec non Citationum edictalium. vulgo *Concept-Buch*. (V.) Procuratorum Judicialium, in quo ex ordine notantur, qui & quando, præstito juramento munus suum inchoarint. (VI.) Tabellæ testificationum proximitatis hæredum ab intestato, cum primis eorum, qui in Indiis aut aliis exteris regionibus vita defuncti. (VII.) Protocollum Repertiorum, seu uti appellantur Inventariorum, tum rerum soli, tum (VIII.) Mobilium. (IX.) Protocollum designationis creditorum pariter ac debitorum obærat, tum ad affixum mandatum arrestatorium universale, tum ad edictalem creditorum convocationem, nomina sua apud Actuarium, extra Judicium professorum. (X.) Codicilli judicialiter decretarum subhastationum mobilium. (XI.) Protocollum subhastationum, tum voluntate possessorum institutarum, tum jure decretarum, prædiorum tam urbanorum, & provincialium, quam navium & partium earum. (XII.) Urphedarum, seu cautionum juratarum, ex civili vel criminali custodia, vel carceribus dimissorum. (XIII.) Ob-

stetricum, præstito jurejurando in numerum receptarum.
 (XIV.) Indictionum Judiciorum, & Mandatorum provincia-
 lium. (XV. & XVI.) Protocolla Judiciaria Caussarum & Ces-
 sionum provincialium, ex una parte, Hammæ-Hornense, &c.
Deichdings ex altera Billenwerderanum, & terrarum huc
 pertinentium, **Land Gerichts-Protocoll.** Quorum utrorum-
 que, quod merito dolendum est, antiquissima volumina defi-
 ciunt, quo facto tamen, aut quando perdita, ignoratur. Interim
 persuasum habeo, eorum detentores conscientiae religione ob-
 strictos esse, quæ sunt publici, publico restituendi, quo de-
 mum cunque titulo in manus horum venerint, vel ex sola in-
 spectione eorum, malæ fidei convicti. (XVII. XVIII. & XIX.) Vo-
 lumina Codicum, relatarum in eos in jure provinciali factarum
 Cessionum, vulgo per excellentiam **Land Bücher** dictorum,
 eorumque diversorum, non tantum ratione (1) *Judiciorum*,
 unde alii sunt Codices Hammæ-Hornenses, alii Billenwerdera-
 ni, & regionum adjunctarum, verum etiam (2) ratione *con-*
sentorum, scilicet cessorum (a) prædiorum, terrarum, casa-
 rum, qui **Land Erbe Bücher**, & (b) sortium, atque usura-
 rum ex eis, qui nostris **Land Rente Bücher**, significantius ta-
 men in vicinia, uti & in Reitbroco, &c. **Schuld- und Pfand-**
Bücher appellantur: Qui Codices prout probationis sunt pro-
 batissimæ, *conf. J. H. II. v. 1. Land-Recht Art. 39. & 77. juncto*
Recessu Civitat. Anni 1618. ad Art. 14. Tit. VII. P. II. & ad Art.
7. Tit. VIII. ejusd. Partis. ita quoque absolutæ necessitatis sunt,
 nec enim nuda in jure Cessio, possessorem, vel prædii, vel sor-
 tis, absque consignatione in hisce Codicibus facta, efficit. Cum-
 que hi ad initia usque muneris Parentis mei, in meris dialibus
 (Gallica voce *Journals*) consistèrent, a Dominis Antecessori-
 bus Indicibus quibusdam, sed haud ita perfectis, ut eis solis tu-
 to fidem habere liceret, sed facilitatem tantum in evolu-
 tione Codicum præberent, laudando incepto donatis, ita ut,
 prout

prout parens meus mihi retulit, & difficillimum factu, & periculofum æque opus expertus fit, integrum seu communem aliquem commentarium, una comprehenfione & ultimum prædii poffefforem, eumque dominum, & omnium ac fingularum, in jure ceffionum, in iis, in vicem hypothecæ, fortium, ex ordine temporis, feriem, vulgo **Befchwerung**, continentem, inde extrahendi, adeo ut quandoque triduum perquifitioni impenderit, novo aufu, ad exemplum urbanum, novos Codices generales (**Haupt-Bücher**), divina adjuvante gratia, fpacio plurium annorum, inter clamofa fori jurgia, & facinoroforum pene quotidiana examina, inquifitione ad id opus neceffaria, fuis impenfis facta, animadverfione & diligentia affidua, nec fide minore, ex perlectis a capite ad calcem tot Voluminum, in indicem relatis articulis, cum debita accuratione, ne quid temere, aut fortuito, inconfiderate, negligerque irreperet, aut omitteretur, composuit. In quibus cuique prædio, terræ vel cafæ, fecundū ordinem situs fui difpofitis, folium unum, aut pro numero Ceffionum, etiam plura attribuit, ita ut in fronte paginæ confignarit omnes, a primis affignationum initiis, fibi invicem fuccedentes poffeffores dominos, connotatis ad fingulos, in altero margine, annis ac diebus infcriptionum, in altero, fignis Codicum dialium, cum numero folii eo pertinentis, quibus paulo inferius ceffiones in jure factas, & in fuos Codices relatas, quatenus hæ in iis, tempore compositionis, nondum inductæ erant, pari methodo fubjecit. Quo effectum eft, ut ifta omnia, levi compendio, uno intuitu nunc confpici, & fecure describi queant. Atque horum jam extant confecti, ex una parte. **Die Bill-Döfen-Moorwerder, Latenbargs, Spadenlandes, fampt des Rugenberges Haupt-Buche**, finguli feorfim; ex altera parte **das Hamm-und Hörner, auch Borgesches, famt der Erben beyhm Strohaufe, aufm Borgfelde und Stadtdeiche**,

qui cum haftenus in librum minoris formæ relati, majorem adhuc desiderant. Quibus pares Finckenwerderæ, Moorburgi, Reitbroci, Slusæ, & terrarum attinentium, ex singulorum Codicibus dialibus, parare adhuc occupatus est. Quonam autem illa in Diario cessarum sortium Billenwerderano, sub 7 April. 1582. reperta verba. *vide latius librum hortorum fol. 39.* respiciant? me adhuc fugit, non minus atque in eodem Codice, Articulus de 29 Aprilis 1590. qui anterioris cujusdam, mille sexcentarum marcarum, Cessionis, mentionem injicit, nusquam alibi inveniendæ, deficiente priorum temporum Protocollo obscurus est, nisi credamus, aut etiam Codices diales Annum 1580. præcedentes periisse, aut cessionem istam citra confessum judicii coram Præfecto provinciali, factam fuisse, aut si quid aliud. hisce omnibus succedit (XIX.) Codex distributionis aggerum, inter possessores terrarum & agrorum palustrium Hammerbroci, vulgo **Deichrolle**, in quo (& quidem noviter reviso) aggeris partes ad quoscunque agros transcribendos pertinentes, notare tenetur. (XX.) Codices annui, publicatarum in Judicio inferiore sententiarum, tum interlocutoriarum tum decisivarum, quos equidem Actuarius ipse, ut inferius patebit, non conscribit, verum tamen appellationes stante pede interpositas in eis annotat, attamen tenet ac servat, & exemplaria istarum partibus impertit, (XXI.) Tabulæ & Codicilli Inquisitionum in criminalibus singulis annis collectæ & colligatæ. (XXII.) Protocolla fere infinita manuarum, ex judicialibus Protocollis causarum & sententiarum extracta, & productis circumducta ac circumligata.

§. X.

VI. Nec minima pars muneris Actuarii est, **ACTORUM** judicialium, productorum, protocollorum, Codicum, tabularum, instrumentorum authenticorum, inventariorum, literarum ab exteris Magistratibus in causis judicialibus remissarum,

rum, ASSERVATIO. d. C. II. X. de Probat. ibi: *& omnia sic conscripta partibus iradantur, ita quod originalia penes scriptores remaneant, ut, si super processu Judicis fuerit suborta contentio, per hoc possit veritas declarari.* Quæ, cum curata observatione etiam locum satis tutum requirit, qui vel archivum, vel tabularium, aut tabellarium, grammatophylacium, vel scrinium, aut pari nomine vocari solet. Prout quoque in Curia nostra tria scrinia istis refertissima extant, quorum claves Actuarius servat; Quibus tamen non ita alligata est actorum custodia, ut si quæ eorum extra hunc locum, in ædibus Actuarii serventur, quod hodie, pro rei statu non nudi beneplaciti, sed necessitatis est, id suspecti argui queat, per Cap. XIII. X. de Prescript. verbis: *considerantes librum censualem, quem non suspectum habuimus, licet non in nostra, sed in Cardinalis sancti Hadriani camera sit inventus, qui eum, quando Camerarius fuerat, de Camera beati Petri suscepit;* cum & scriniorum nostrorum conditio, utpote tot annorum, non unius seculi, actis & scriptis completorum, ut vix quidquam commode possit addi, nec minus secessus, ubi reposita sunt, plura scrinia non admittens angustia, id urgeat, adeo ut Parens meus adactus fuerit, triginta duorum annorum acta, cum quibusdam antiquioribus apud se asservare, quorum & suo tempore indicem alphabeticum annalem, superinscripto singulis actis suo numero, composuit, ita ut si rubrica constet, jam quælibet, absque longa perquisitione, reperiri queat. Quod in eis, quæ in scriniis Curia seposita, non æque licet, utpote quæ & indice & numeris paribus carent, & in isto loco maxime incommodo digne explicari nequeunt, adeoque ampliorē non modo exposcunt, sed flagitant, cum acta manuarum, a quibus provocatum, mira cumulatione, citra omnem literarum ordinem, qui saltem in coeteris quadantenus servatus est, confuse coacervata contineant. Ut proin Illustris atque Amplissimi Magistratus hodierni mihi significata intentio, sicut

sicut in aliis quam plurimis, peculiariter in novo, eoque ampliore archivo, prout ratione Actorum Superioris Judicii, summa cum laude & fructu, jam præstitit, huic etiam rei prospiciendi, magnopere deprædicanda sit.

§. XI.

VII. Huic accedit ulterior muneris pars, COMMUNICATIO nempe exempli seu exemplaris, vulgo copiae actorum, partibus petentibus præstanda. Quam inter fines muneris recenset. J. H. L. V. r. ibi. **Damit manniglich, so daran interessiret, derselbigen glaubwürdige Copien haben, und erlangen möge.** utpote quibus carere nequeunt. Suntque descripta ex authenticis, eaque vel integra universorum actorum, in appellationibus, aut aliis de causis, vel particularia, *tum* in causis Jurisdictionis contentiosæ, *v. g.* interlocutorum, sententiarum, propositionum in una aut pluribus audientiis, productorum instrumentorum, libellorum, & similium. *tum* voluntariæ, Cessionum in jure, in Codices suos factarum relationum, tam singulorum prædiorum, quam sortium atque usurarum, vel separatim, vulgo **Extracten Land-Eigenthums**, vel **Erbe-Buchs**, item **Land-Rente-Buchs**, vel conjunctim, cumulatis Cessionibus & Inscriptionibus, prædii vel sortium in eo, vulgo **Beschwerung**. Pariter quoque testificationum proximitatis in successione legitimis. &c. Quod restat, equidem a Dd. & inter hos Baldo ac Durando, apud Aufon Popm. *d. c. de Scriba.* & Sim. van Leuw. *d. C. X. de Actuario.* ad facultatem edendorum exemplarium requiritur Mandatum vel Consensus superiorum, præsertim Judicis, quo etiam inclinare videtur Jus nostrum. *d. Art. 1.* verbis: **auf unser Erlaub-und Erkänntniß.** quod eis temporibus, quibus singulis audientiis, tres, quatuor, vel octo, integro anno vix centum causæ in Judicio inferiore agebantur, & eodem die, quo introductæ, definiebantur, sat congruum, attamen nostro seculo, quid dicam nostro? ut intra

Parentis mei spacium me contineam, hodie nec usitatum, nec possibile est, neque unquam exactum, quare id non ita capiendum, quasi de edendo exemplari quolibet, etiam minimo, ex tot fere innumerabilium caussarum quotidie accrescentium numero, atque adeo de centesimis minutiis, magistratus consulendus ac sollicitandus foret, ut nihil de exscriptionibus Cessionum, impugnationum, & quæ huc pertinent, addam, quarum æque ac interlocutorum & sententiarum exemplar, Actuarius inconsultis de super superioribus, communicare & solet, & potest, & nisi volens sibi grave incommodum attrahere malit, debet. Quare etiam in Const. Jud. *Anni. 1645. II. 10.* ad exemplaris actorum editionem, nullum speciale mandatum aut consensum requiri legitur. Interim tamen ea communicandi licentia certa ratione restricta manet, qua testificationum, ante publicationis decretum. J. H. *l. V. 3.* secretorum inquisitionis & criminalium, imo & actorum civilium, si præter partes agentes, quis postulet exempla, absque superiorum venia non concedit, idque vi jurisjurandi, initio officii præstiti. Exempla autem impertienda, cum fidem facere debeant. *d. Art. 1. ibi. glaubwürdige Copien.* sua manu subscribat, oportet. *d. Art. 10. unter seiner eigenhändigen Subscription.*

§. XII.

VIII. Denique, ne prætermittam Actuarii SOLARIUM, brevibus addo: id dispesci posse in *fixum*, in proscriptione muneris expressum, quod ei particulatim, singulis anni quartis, ex Camera ærarii solvitur, & *vagum*, quod ex sportulis, a partibus, pro actibus, & exemplis, examinum testium, cessionum, sententiarum, juramentorum, & cæterorum actorum, pendentis, in tabula publice in Curia propendente distincte expositis, colligit, ultra quas neminem onerare debet. J. H. *l. V. 2. ibi. Billige Belohnung. Rec. 1603. Art. 12. f. Const. Jud. 1645. d. Art. 10. ibi. Die Gebühr.* In caussis fiscalibus, & personis

ad beneficium & juramentum paupertatis, cujus præstationi & ipse adest, admisis, gratuitum officium scripturæ & exemplorum præstat, ut tamen hi, si quid ex victoria litis consecuti fuerint, cum eo componant. J. H. *l. VII. 7.*

§. XIII.

Atque hæc de muniis Actuarii *generatim* dicta, sufficiant, quibus etiam aliqua, præcipuos Judiciorum actus attingentia *speciatim*, juxta litium ordinem, paucis adjungere e re duxi. Illi autem obveniunt (I.) Circa partium *Citationem* in jus, ad domum insinuandam, eamque primam, ad quam non concurrit, utpote quæ per nuncium Prætorium peragitur. J. H. *l. XIII. 2. Constit. Jud. de 1622. II. a. 4.* Relatio quoque nuncii jurati, de facta illa, olim ab Actuario in præsentia Præfecti judicii ante adventum Prætorum, excipienda, J. H. *l. VIII. 1. & XIII. 2. & XIX. 2. 3.* dudum desiit, ex quo certa citationis formula typis impressa usurpari coepit, cui in fine significatio factæ insinuationis adjuncta est. Vestigio tamen relationis nuncii superstitæ, ea occasione, si citandum in loco assignato non invenerit. Quemadmodum etiam, nostratium aliquo, in causis jure probatis, per literas mutui compassus, sive ad agendum, sive ad defendendum, sive ad videndum jurare, dandum interrogatoria, vel recognoscendum libros aut instrumenta, in exterum forum provocato, de ei, jussu Prætoris, per nuncium suum, indicta comparitione, hujus relationem protocollo mandat, & facti testimonium, sua manu & sigillo subsignatum, requirenti concedit. Illa tamen, ad citationem a Prætoribus subsignatam, apud exteros agenti civi aut incolæ nostro, per peculiarem nuncium eo transferendam, a reverso ad acta facienda successus negotii sibi commissi, relatio, cum ipso citandi modo, in J. H. *l. XIII. 6.* exposito, sed intra triginta annos vix semel exercito, in desuetudinem abiit, ex ratione facile conjecturanda. Reo in termino primæ citationis non comparente,

rente, ad instantiam Actoris, decernitur executio marcae sine gratia, in poenam contumaciae, cum secunda citatione, quam Praefectus Judicii expedit, cujus factae in Judicio relationem actis inserit Actuarius, prout quoque relationes ejusdem, de facta ex Judicii decreto inquisitione, personarum in jus citandarum, quarum aut commoratio aut vita, vel haeredum earum, non constat, quid, & ex quibus, compertus fuerit. Quod & quondam in inquisitionibus personarum, casu petita deletionis, perscriptarum cessionum in Codicibus hypothecarum, fiebat, sed, edicto in Judicio inferiore affixo, noviter immutatum est, vi cujus Praefecto relationem scriptam, sua manu subsignatam, ad acta producere, incumbit. Praeter ista Actuarius, porro decretas in subsidium citationes forensium, in causis, quibus hic forum sortiuntur, in actionibus nempe realibus, persecutionibus pignorum, atque hypothecarum, arrestorum, impugnationum, abscissionibus ab hypothecis, judiciis familiae haec herciscundae, & similibus, in Codice eis destinato, lingua ut plurimum Germanica, quae vero in magnam Britanniam, Franciam, Hispaniam, Lusitaniam, Italiam, Poloniam ac Russiae Imperium, mittendae, Latina lingua, concipit, conceptarum exemplar exscribit, complicatum cera rubra claudit, Praetoribus signandum mittit, & signatum partibus transmittendum impertitur. J. H. I. XVII. 8. In Edictalibus quoque citationibus, quibus in jus vocantur personae earumque haeredes, quarum vita vel sedes ignoratur, item homines vagabundi, obaerati, aut criminis accusati, fugitivi, & creditores in concursibus, eandem rationem observat. Praeterquam quod eis, in forma patente conscriptis, sigilla Praetoria subjungi procurat, subsignatas custodi Curiae (Dem Raht-Haus-Schlieffer) quo valvis Curiae affigat, remittit, lapso in iis praestituto termino refigendas, & a parte receptas, in Judicio producendas. J. H. I. XVII. 1. 3. 4.

§. XIV.

Porro & (II.) circa *Patrocinium* caussarum, omnis advocatio Actuaria Hamburgensi, in suis foris interdicta, per verba jurisjurandi, **in rechtshängigen Sachen niemand rathen noch warnen.** Cui congruit a Simone van Leuw. *l.c.n.6.* allegatum Placitum Ord. Holland. Curiae, *d. 1. Aug. 1683.* quo cautum: ne Sculteti, aut Graphiarii quorumcunque Judiciorum, tribunalium, coram eodem Judice aut tribunali, partibus aliquod prebeant patrocinium. Cum vix sit, ut ne favore caussae, quam tutantur, comite existimatione atque comodo suo, affectibus abripiantur, aut ut, tot jam muneris negotiis adstricti, pluribus se ingerendo, neutrum digne adimplentes, utrisque satisfacere queant. (III.) circa *Procuratores* inferioris Judicii, qui & ad provincialia pertinent, eis, sub initium muneris in pleno Judicii confesso, praestandum jusjurandum, juxta J. H. I. VII. I. praelegit, nominaque eorum, adnotato anno ac die, albo inserit, quod & hodie in procuratoribus extrajudicialibus locum habet, praeterquam quod coram Praetoribus solis, juncto Actuaria jusjurandum muneris praestent. Cumque olim mandata procuratoria requisitis clausulis constructa, cum parte componerentur, atque aut coram Consulibus, Praesidium, aut Praetorum aliquo, aut coram Protocollo judiciali, agnoscerentur, stipulata insuper manu, sub hypotheca bonorum, de adimplendo omni eo quod istis contentum, promitteretur, quod ab Actuaria distincte consignandum erat, scilicet **wer, vor wem, wann, und in was Sachen, wider wen, und wie solche Gewalt gegeben worden.** J. H. I. VIII. 1. quale mandatum vocabatur, **die zu Buch gezeichnete Vollmacht.** J. H. I. XIII. 4. ab Actuaria dein ex protocollo, aut scripto, legendum. J. H. I. XIX. 2. 3. Hodie, ubi ad cavendas inutiles de plenitudine mandati censuras & disputationes, statuta forma typis impressa, a parte constituyente subscribenda extat. *Const. Jud.*

1622. III. 2. istis opus haud est, sed producta istiusmodi Actuarius recipit, & ad acta ponit. Ut tamen, si partes scribere nequeant, & certas notulas subsignent, vel praesens adsit, vel hæ illas coram eo agnoscant, iste agnitionis vel subsignationis factæ testimonium subscribat. Mulieribus, quæ jure nostro inter impuberes recensentur, adeoque in judicialibus, Curatore indigent. J. H. I. IX. 5. coram protocollo aliquem ex Procuratorum numero, vel alium honestum virum, qui dein mandatum subscribat, constituentibus, hunc actum literis excipit, atque ubi indigis ad iuramentum paupertatis admissis, Procurator ex officio datur, J. H. I. VII. 7, annotat. Et singulis quoque annis multas Procuratoribus dictas, e libro sententiarum extrahit, designationem Prætori primo exhibet. *Articulo 4. T. V. P. 1.* J. H. qui, Parente meo officium adepto, contraria consuetudine abolitus erat, Concluso Senatus & Civium suo vigori restituto.

§. XV.

Propositiones partium, vel earundem procuratorum denique (IV.) & quidem in *Judicio inferiore*, quum antiquitus viva voce fierent, olim excipiebat. J. H. I. V. 5. & XIII. 1. quod cum annis succedentibus accrescens causarum cumulus non ferret, constitutum, ut istæ in scripta relatæ, cum Titulo suo & documentis adjunctis, ac significatione causæ in qua, producerentur, exclusis oralibus deductionibus, *Constit. de Ao. 1632. 1. 1645. II. 8. 20.* quoad sine dispendio litis fieri potest, *ibid. Art. 22.* exceptis brevissimis propositionibus, quæ tribus, ut ajunt, verbis expediuntur. *ib. Art. 10.* Producta Actuarius, die oblationis notata, recipit, secumque domum refert, ibique per amanuenses, quos ipse suis sumtibus alit, Titulos causarum singulos ex ordine Alphabeti in indicem refert, dein acta manuarum, in quæ, quidquid ea audientia tractatum, vel productum, referendum, conquiri, & ex ordine protocolli judicialis, prout quæque causæ

sa alteram sequitur, disponi curat. Quorum protocollo cu-
 juslibet speciali circumvoluto, & filo colligato, acta & produ-
 cta ejus audientia, cum annotatione diei, inserit, & sepositis
 iis, quæ ad conclusionem pervenerunt, in repositorium, quod
 domi habet, ex ordine Alphabeti reponit, antiqua ratione, a-
 cta singulis septimanis extrahendi, & in Codicem, qui tunc vo-
 cabatur *Ordelboock*, referendi, hodie, tum per ingentem caus-
 sarum numerum, tum per ordinis judiciarii, & modi proce-
 dendi, reformationem, cujus J. H. I. V. 2. mentio fit, ceu plane im-
 possibili, & inutili, cessante. Porro & (2) in Judiciis *provincia-*
libus duo obveniunt actus principaliores se invicem sequentes,
litium nempe inter partes actarum, ubi ut plurimum propo-
 sitiones Actuaria in calamum dictantur, rarius scriptæ legun-
 tur & producuntur, & *Cessionum in jure*, quæ antiquum mo-
 rem Romanorum quadantenus repræsentant, quo *in jure Cessio*
quoque communis alienatio erat, & mancipi rerum nec mancipi,
quæ fiebat per tres personas, in jure cedentes, vindicantes, & ad-
dicentes. secundum illud Ulpiani, Tit. 19. *In jure cedit: dominus,*
vindicat. is, cui ceditur; addicit: cujus omne officium hisce tribus,
do, dico, addico, continetur. Dabat Judicem, dicebat jus, addi-
 cebat, exempli gratia, rem in jure cessam. Cujac. *ad. d. loc. Ulp.*
 Modum ita cedendi, ex Gajo. 2. *Inst.* apud Boethium, Cujac.
 L. XXII. Obs. 27. hunc recenset: *Apud Magistratum populi Roma-*
ni, is cui res in jure ceditur, rem tenens ita vindicat, HUNC HO-
MINEM EX JURE QUIRITIUM MEUM ESSE AJO. Deinde,
postquam hic vindicaverit, Prætor interrogat eum, qui cedit, an
contra vindicet; quo negante, vel tacente, tunc ei, qui vindicave-
rit, eam rem addicit. Neque, in jure tantum res corporales, sed
 & incorporales, velut, *usus fructus, & hereditas, & tutela legiti-*
ma & libertas cedi poterant. Ulp. l. c. conf. Brissou. L. V. *Formu-*
larum. In nostris in jure Cessionibus prædiorum, vindicatio
 equidem in usu non est, ut nec Prætoris interrogatio, sed ce-
 dentis,

dentis, vel procuratoris ejus, declaratio in jure. *i. e.* coram Magistratu provinciali, in pleno Judicii confesso, his fere verbis. Titius verläßt sein Erbe, Land, Kate, an Cajum. Vindicationi successit petitio conferendi sibi Juris quietæ possessionis, cum banno, der bittet Friede und Bann, quam sequitur addictio per Præfectum provincialem, gladium strictum paulum extollendo, his verbis. So entwältige ich hiemit Titio sein Erbe, Gehöfste, Land, vel Kate, und bestätige darinnen Cajum von Erben zu Erben, zum erstenmahl. porro eisdem, secunda ac tertia vice repetitis, subjicit hæc: ihm und seinen Erben und Erbnehmen mit Friede und Bann. & dicto gladio mensam semel percutiendo, quæ ita peracta in Protocollo Cessionum consignat Actuarius. Cujus ceremoniæ abolitio Ao. 1636. quidem tentata, sed ea in hunc usque diem remansit. In cessionibus sortium, suis prædiis inscribendarum, aut alienis jam inscriptarum, tota ista solennitate non est opus, sed sufficit hujus declaratio, consignatio, & clara relectio Actuarii. Quamvis singulare exemplum reperiat in cessione fortis aliqua, antiquitus facta. Ubi eadem solennitas adhibita, at qua formula, non additum.

§. XVI.

Ratio autem omnium cessionum, generatim hæc est, ut aliæ vel *privatæ*, quæ in locis privatis fiunt, vel *publicæ* sint. Cessiones publicas in *solennes*, & *minus solennes* dispescere licet, utræque sunt, vel *prædiorum*, vel *sortium* & usurarum. *Solennes* in jure. *i. e.* coram Magistratu, assidentibus in urbanis Protonotario, in provincialibus etiam Præfecto atque Actuarius, iisque quos superius dixi, loco ac die judiciali, & quidem in provincialibus post auditas ac definitas lites, fiunt. *Minus solennes*, quæ vel (1) *coram persona* quidem *Magistratus*, at *citra Judicii plenum confessum*, quovis tempore exercentur, atque eo ipso in Codices suos speciales ab Actuario referuntur, qua-

quales sunt Reitbrocenses, ac terrarum appertinentium, coram Prætoris provinciali; vel (2) *coram persona* quidem publica, at *citra præsentem Magistratum*, quovis tempore, quorsum referendæ cessiones coram administratore S. Georgii, & Graphiario coenobiali factæ. Solennes iterum distinguuntur, in *urbanas* & *provinciales*, quorum PRIMUS ACTUS consistit in *Cessione*, ut ita dicam, *prævia nuda*, nuncupata *die Verlassung*, & quidem in urbanis, confidente in jure Senatu, diebus nostro jure determinatis. J. H. I. 1. 13. in provincialibus, duobus earum regionum Prætoribus prout dictum, annotante ibi Protonotario, hic Actuarius. *Accidentia* harum Cessionum in jure præviarum, sunt *interpellationes* & *annotationes* eorum, qui relationi in Codices speciales cupiunt esse præsentis, *commonefactiones* denique (1.) Prætorum, de non facienda inscriptione absque peculiari concessione. (2.) Præfecti, de tributis residuis. (3.) privatorum, quorum interest, ne absque consensu eorum, procedatur. quibus tandem accedunt *Impugnationes*, quas distinguere licet in *subsidiarias*, quæ in antecessum Actuarius, at non nisi volenti, quod hæc res sit memoriæ, intimatur, in eum eventum, ut, si quis relationem in Codicem, vel proprietatum, vel sortium, postulet, commissâ hæc, eo momento cessioni in jure adscribenda impugnatio, manifeste annotetur, nisi ab Actuarius monitus hanc præcavere, & rem cum impugnante componere malit. Interim caute, & difficulter, Actuarius ejusmodi impugnationes eventuales recipit. Exemplum reperitur de 4 Octobr. 1653. &c. Cæteroquin omnes impugnationes fiunt *publice*, idque aut in ipso primo *cessionis actu*, prout olim frequenter, aut *intra fatalem* inscribendi *diem*, qui est quartus ab ista, aut etiam postea, quoad inscriptio non est secuta, ita ut vel integra cessio, vel pro parte, idque ex constitutione novissima, *adjecta causa*, & si res id fert, *summa*, quarum exemplar id postulanti concedit Actuarius. *Effectus* impugnationis est, ut ea facta, inscriptio

suspen-

suspendatur, quoad inter partes aliud conventum, aut disputatio earum in Judicio decisa fuerit. *Levari* interim ista potest (1) datis a cedente fidejussoribus, pro omni causa, quod olim frequenter in ipso actu, post etiam ex intervallo fiebat, istud coram Judicio, hoc coram Præatore Provinciali, citato impugnante ad videndum satisfacere, quemadmodum & hodie moris est. Et quamvis non desint exempla in Protocollo, ubi ejusmodi cautio coram Actuario tantum facta, & a cedente subscripta, consultius tamen hanc Actuarius declinat, ne se alienis rebus, citra necessitatem, immisceat, quod & Parens meus fere semper observavit. Quandoque etiam (2) depositione cessæ fortis, & usurarum, impugnatio laxari solet, & nisi certæ circumstantiæ id impediunt, potest. In cessionibus prædiorum vix est, ut, præterquam ex singulari ratione, contra consortem dominii vero nunquam, nisi ex causa judicati, alterutrum horum remediorum admittatur.

§. XVII.

De prosecutione impugnationum, quam peculiari tractatu executus est b. Dn. Sluterus, ne actum agam nihil addo, præter quæ singulæ circa impugnationes provinciales occurrunt, brevibus monenda. Quæ, cum per edictum impugnationum (*Den Impugnations Schragen*) constitutum sit, ut stricte intra spacium quatuor septimanarum utile, *i. e.* feriis exceptis, earum in Judicio institui debeat prosecutio, Judicia autem provincialia ordinaria, & quidem Hammæ-Hornense tantum singulis annis, Billenwerderana vero bis tantum in anno habeantur, atque ita, cum dispendio impugnantium, fatale prosequendi elaberetur, aut, si observantia contraria in provincialibus, hoc non æque teneret, cum incommodo cedentium tantopere protraheretur, moribus introductum est, ut ubi nullum lapsus fatalium periculum subest, in Judiciis provincialibus, ubi vero hoc occurrit, in Judicio inferiore urba-

no, argumento allegati Edicti, cujus etiam ratio expresse habita in Causa Billenw. **Bette** contra **Sicken.** 11. Jun. 1650. earum fiat prosecutio, cujusmodi exempla etiam mei Parentis ætate, plura extant, perinde ac si relaxatio, vulgo cassatio impugnationis, prosecutione intra fatalia neglecta, in Judicio petatur, dum neque hoc casu ex re cedentis sit, sex vel plures menses incassum, sequens usque Judicium ordinarium attendere. *Relaxatur* vero impugnatio aut per ipsos impugnantes, quorum tum nomina, tum actum, in protocollo *inducit* Actuarius, addito die laxationis, aut causa in Judicio deducta, vi sententiæ, cum citra hanc Actuarius, quamvis desertæ prosecutionis certus sit, sua autoritate impugnationem desuper habere, non liceat. Postquam ita liberæ sunt manus Actuarius, sequitur SECUNDUS Cessionis actus, relatio nempe ejus in Codicem specialem, cujusque suum, quam vocamus inscriptionem, **die Einschreibung**, qua Actuarius a cedente, vel si plures fuerint, omnibus ac singulis requisitus, annotationem cessionis in Protocollo, in signum factæ inscriptionis, & ne qua amplius, ut ajunt, post festum recipiatur impugnatio, linea transversa inducit, prædiaque & sortes cessas in suis quælibet Codicibus distincte & cum omnibus circumstantiis, consignat, addita diei & quidem antiquitus cessionis in jure, dein, & adhuc hodie, inscriptionis, explicatione, & in superficiebus cessis, solarii (a solo, pro certa annua pensione vel in certos annos, vel in perpetuum concessio, ita vocati.) nominatione. In inscriptionibus sortium vero non opus habet adjungere expressam hypothecæ in prædio constitutionem, sed sufficiunt verba: **Hat verlassen in seinem Erbe.** cessit in suo prædio. &c. cum Jure nostro cessionis in Codices speciales relatæ, idem tribuatur effectus, atque adeo legatis hypothecæ ejusmodi, cum potentissimo privilegio prælationis, ante omnes etiam anteriores hypothecas privatas. J. H. II. IV. 4. & V. 1. Hamb. Land-Recht.

Artic. 39. ibi: In Bemahnunge der Schulden schölen dejes-
nigen, so im Land-Böke verlaten und ingeschrieben syn, al-
len andern Schulden vorgetagen werden. 1c. Darna fol-
gen Heren Schott, Hüre, Gare, Kost, und wat up Ver-
pandunge uht gedahn. Alle andern Schuld gahn to gli-
fen Dehle. In Cessionibus vero sortium, prædiorum Reitbrock,
Slusæ, Crauelis, & trium cæterorum, hypothecæ expressa men-
tio fit. Quanta autem circumspectione ac prouidentia, in e-
jusmodi cessionibus, maxime earum consignatione in Codi-
ces suos, tum ratione personarum cedentium, tum quibus
cessio fit, tum modi, tum circumstantiarum cæterarum, (de qui-
bus omnibus amplius consuli potest laudatus Sluterus, in suo
Tractatu de prædiis Hamburgensibus, ubi equidem urbana sal-
tem cessionum requisita perlustrat, sed quæ accommodare,
maximam partem, omni jure, ad provinciales licet,) increbe-
scentibus tot fraudium præstigiis, opus sit, ita ut oculos in ma-
nu gerere, quo proverbium germanicum exprimam, oport-
teat, vix dictu est. Ut cætera in cessionibus provincialibus
curate cavenda non attingam, præterquam, quod nullæ terræ
palustres absque aggeribus suis, neque agger absque istis, cui-
piam cedi aut inscribi queant. v. *Deich-Rolle. Art. 2.* Interim
quamvis dictæ, caussarum & cessionum in jure annotationes, in
protocollis provincialibus præcipuæ sint, reperiuntur tamen
adhuc plura alia, quorum aliqua etiamnum in usu sunt, eaque
ut paucis me expediam, consistunt (1) in mandatis & consti-
tutionibus ibidem publicatis. (2) Computo comparentium,
& nota absentium ruricularum. (3) præstatione jurisjurandi,
non solum cognitorum caussarum, der *Ordels-Ding- und*
Finde, item der *Haupt-Leute* & der speciatim sic dictorum
Geschwornen, vel etiam des *Land-Boigts* cujus ultimi tamen
unum saltem exemplum ad meam noticiam pervenit, Anni
1594. die 20 Mensis Maji, quo hæc annotata in Protocollo Bil-

lenwerderano leguntur. Heut dato hefft der Baget, Hans van Have, sinen Eid mit Darlegung tweyer Finger, up en blod Schwertt, geleistet. Gleichergestalt hefft Reimer Olrichs den Hóvetmannes Eidt gedahn. Forma autem jurisjurandi Præfecti, in forma Juris provincialis des Land Rechts equidem, non vero in Protocollo judiciali, ubi tamen cæterorum extant, invenitur. (4) Sponsionibus arbitrariis **den Willführen.** (5) consensu in inscriptionem, translationemve Prædiorum aut Casarum, inque assignationem vel deletionem sortium in prædiis. (6) Denuntiatione parandæ solutionis. **Loßkündigung der Posten.** (7) Interrogatione in jure, & declaratione super redemptione prædiorum a prosecutione, in puncto **Entsetzung.** (8) Confessione judiciali. & (9) communibus sancitis. **Gemeinen Bescheiden.** &c. Quorum omnium, præsumtive non ingrata, nec minus curiosam plane discussionem huc referre, tamen etsi lubens vellem, instituti mei ratio, dum pagina paginam premit, non permittit, lectori benevolo, & harum rerum perito, conjecturandam vel divinandam remittens.

§. XVIII.
Porro & (V.) versatur officium nostri Actuarii circa **PROBATIONES**, & quidem (1) per ocularem inspectionem, ubi neque in urbanis, neque in provincialibus causis, Actuario quidquam est negotii. (2) per instrumenta *tam* ratione *collationis* exemplarium cum authenticis, quorum consonantiam, sua subscriptione, sub exemplo testatur, *quam* *agnitionis* vel *diffessionis*, quarum alterutram in sua præsentia factam annotat, cujus exemplar, perinde ac prius, autentico collatum, huic parem fidem habet. J. H. I. XXX. 4. prout & ratione *receptionis* producti autentici, non minus ac ejusdem *asseruationis*, eadem quæ in cæteris in Judicio productis, officia præstat, præterquam, quod in his major requiratur cura, ac in cæteris, & denique ratione *restitutionis*, instrumenta authentica, si pars ipsa ea produxit,

xit, ei, si Procurator ejus huic postulanti, nisi per sententiam adversæ parti adjudicata sint; reddit, quoniam moribus nostris, manus manum observat, **Hand wahret Hand.** dummodo recepturus apocham, cum exemplo collato, ad acta relinquat. J. H. d. Art. 4. Reliqua, e. g. de instrumentorum collatione cum libris, e quibus descripta, præcipue mercatoriis, ea-que vel simplici, e. g. cum libris demortui. J. H. I. XXX. 6. vel, qualificata, jurejurando, aut veritatis. d. Art. 6. aut credulitatis. J. H. I. XXXIV. 11. item jurata eorum diffessione. d. Tit. XXX. A. 1. aut literarum comparatione, per peritos, eosque specialiter ad quemlibet actum juratos scribendi Magistros, instituenda, ad audientias juramentorum & attestationum spectant. (3) *per Testes.* Qui nominantur vel *in causis exteris*, in requisitionalibus huc ad Magistratum, cum articulis probatoriis, remisfis, quarum executionem, si Amplissimus Senatus Dominis Prætoribus commiserit, in literis responsoriis, nomine & sub sigillo eorum, ab Actuario conficiendis, præstitutus examini terminus notificatur, cum petito, ejus certiolem faciendi adversam partem, & citatione ad videndum jurare testes, & dandum, si velit, interrogatoria. Termino adveniente, si nemo ex adverso se stiterit, nuncius prætorius, in Curia patente, publice proclamat, an aliquis ejus nomine compareat? cujus relationem protocollo inserit Actuarius, examineque peracto rotulum desuper compositum literis transmissoriis, sigillis Prætorum munitis includit, & partis mandatario literas remittendas concedit, vel *in causis nostrorum Judiciorum*, in quibus nominati testes, sunt vel (a) *absentes*, quo casu requisitoriales, ad Magistratus ubi degunt decretas, expedit Actuarius. J. H. I. XXVIII. 16. 17. præstitutoque in literis responsoriis termino, parti adversæ per nuncium denuntiato, cum admonitione, de comparando loco ac die nominato, relationem nuncii ad protocol- lum excipit, ejusque testimonium, manu sua & sigillo subsi-

gnatum exigenti confert, Rotulum examini postea remis-
sum, usque ad decretum publicationis, reservaturus. vel (b)
præsentes, quibus, loco ac tempore, a Prætoribus, ad quos
testium examina spectant. *Const. Jud. 1645. II. 35.* præfixo, ac
per nuncium denunciato. *J.H.I. Tit. XXVIII. §. 18. ibi. auf dem be-*
stimmten Tag und Mahlstete. sive ad primam citationem, sive
ad alteram sub multa decem imperialium, *ibid. Art. 19.* compa-
rentibus, sive pars a diversa, dummodo ad videndum jurare &
dandum si lubet, in causis ubi hoc licet, interrogatoria, citata
fuerit, absit, sive adsit, Actuarius, vel hoc impedito, Procurato-
rum unus, aut Judicii Præfectus, admonitionem de evitando per-
jurio hujusque poena, legit, iusjurandum de dicenda veritate, &
nihil celando ab eis, recipit. *ibid. Art. 20. 21. 22.* Modum exami-
nis quod attinet, alia est ratio causarum ut vocantur extraju-
dicialium, (quod hæc extra Judicii confessum solemnem co-
ram Consulibus aut Prætoribus uno, nullo adhibito Actuario,
tractentur) alia Judicialium. In istis testi cuilibet jurato, sum-
maria sua depositio coram Magistratu aut notario facta, aut
si simpliciter super libellum actionis deposuerit, hic ei ab A-
ctuario distincte prælegitur, ad cujus membra singula interro-
gatus testimonium perhibere, aut ignorantiam suam fateri te-
netur. Responsionem ejus Actuarius ad protocollum refert.
Rarissime in eis admittuntur articuli & interrogatoria, in scri-
pturam redacta, (nisi quod horum vice pars adversa, super una
aut altera circumstantia, conscientiam testis tangat, aut ube-
riorem declarationem exigat, quæ tamen, si ad confusionem
testium, præcipue simpliciorum, tendant, non patitur Prætor)
factum tamen quandoque ex necessitate id urgente, memin-
i. Neque opus hic est secessu partium, aut cæterorum circum-
stantium, neque ulli publicandarum testificationum decreto,
examinibus saltem solemni forma institutis exceptis, sed do-
cumenta attestationum petenti, quocunque tempore ab Actua-
rio

rio conceduntur. In judicialibus vero, præstato a testibus iurjurando, omnes personæ ibi tum præsentēs, præter Prætores, Actuarium, & testem singulum, nam quilibet seorsim interrogandus, recedunt. J. H. I. XXVIII. 26. quem morem ex male intellecta L. 14. Cod. de Test. ubi legitur, testes intrare secretum, quasi hoc locum omnibus arbitris carentem notaret, cum tamen, tum ex L. ult. C. Ubi Senat. vel Clar. L. 3. C. de Offic. diversor. Judic. L. 2. C. de Prox. Sacr. Scrin. L. penult. C. de Accusat. liqueat, secretum nil esse aliud, quam ipsum Judicii locum, qui non excludat litigatores, Procuratores, aut audire volentes, sed hisce pateat, licet a publice circummeantium turba confluente seclusus sit (quamquam & olim in foro ac magna circumstante populi corona, causæ actæ) tum. L. pen. C. de Test. L. 18. C. de Fide Instrumentor. Nov. 90. c. ult. & arg. L. 27. §. 7. ad. L. Jul. de Adulter. evincatur, interrogari testes utraque parte præsentē oportere, profluxisse, post alios arguit Wissenbach ad D. Disp. 43. th. 33. conf. Ant. Matth. ibi citatum, ad Nov. 90. c. 4. respondentem. Interim tamen nemo inficias ibit, siue ex errore, siue alia de causā, receptum, citatum morem conferre plus ad perceptionem eorum, quæ in quæstionem veniunt, & memoriæ responsuri præsentiam, testimonii dicendi libertatem, quam clamorosas, & ut plurimum intempestivas interruptiones, præfrictæ frontis partium, maxime causæ suæ diffidentium, & nil nisi suppressionem veri, turbationem testis, & scripturæ, atque actus confusionem, spectantium. In ipso examine diversa quoque est ratio, cum id super unico articulo unius membri, vulgo **eine Berührung**, instituitur, ubi præter interrogatoria generalia consueta, nulla specialia locū inveniunt. Const. Jud. 1622. II. 19. Cum autem plures adsunt articuli, initio testis, ad interrogatoria generalia consueta, nisi pars, adversus quam testis productus, alia præscripta exhibuerit (quæ licet partibus per Const. Jud. 1645. II. §. 32 interdicta, nondum ex usu

usu recesserunt, nisi, si qua incongrua contineant, hæc a prætoribus repudiantur) dein ad singulos articulos seorsim, quatenus id commonstrat directorium, interjectis ad quemlibet suis interrogatoriis specialibus, si quæ producta sunt, ab Actuario examinatur. Licet non raro Prætor ipse, vel Judicii Præfectus, articulos & interrogatoria testi prælegat, quo equidem expeditius res agitur, sed, si ista sunt longiora, aut multorum membrorum, commodius, quum Actuario ipsi sub oculis subjiciantur, præsertim si testes sint rudiores, stupidi aut garruli. In consignandis testium responsionibus, res omni fide, studio, ac providentia gerenda est, idque eo pacto, ut dictis eorum nihil addat, neque detrahat. J. H. l. v. 3. quod non ita intelligendum, ac si testis, de cepis interrogati, de aliis vero respondentis dicta, crude ut sufficientia recipiat, aut ineptæ & evaganti garrulitati obsequatur, sed, negotii natura id exigente, si perspexerit, testes forte ob ruditatem, vel articulorum longitudinem, aut obscuritatem, aut nimiam ad respondendum promptitudinem seu præcipitantiam, aut etiam malitiam, & ad alterutram partem inclinationem, quæsita, vel non recte, vel non integra percepisse, aut hoc præ se ferendo, ambigue, & quasi instar mysterii respondere, aut eorum aliquem, varium, inconstantem, aut suspensum se gerere, *conf. Constit. Crimin. Art. 71.* eis sensum articuli distincte exponat, de singulis membris interroget, & digressiones ad rem non facientes præscindat. Quibus sæpissime effectum est, ut, præsertim si aliquam veritatis partem exponere detrectaverint, aut ad articulum plurium membrorum, ultimum membrum saltem animo retentum respicientes, festinanter affirmando, vel negando, deposuerint, re penitus explanata, plane alia testificationis eaque integra facies apparuerit, quæ omnia usu atque experientia magis, quam multis regulis, observantur. Cæteroquin de suo aliquid adjicere, aut dictorum rem tangen-
tium

tium quidquam omittere, ei interdictum manet. Quem in finem & ut omnis error in scribendo evitetur, testi singulas suas depositiones ex protocollo priusquam dimittatur, iterum prælegit, ut si quid, aut non recte perceptum, irrepperit, aut addendum, vel declarandum restet, hoc omne respective corrigi aut suppleri queat. J.H. I. XXVIII. 27. Quod vero circa interrogationes testium, quæ sita affirmantium, de scientiæ causa, in J.H. ib. Art. 26. statutum, omnino observandum, interim vero, quod de negantibus dicitur, non ita crude accipiendum est, ac si nulla ratione, si quæ circumstantiæ testem suspectum, aut inconsiderate effutientem reddant, præprimis, ubi integro negotio testis interfuit, & quasdam ejus particulas negare vel ignorare sibi sumserit, maxime si ex cæteris ejus dictis præsumptio non levis suborta, & istorum, & religionis jurisjurandi commonefaciendus sit. Quod præterea Aufonius Popma l. c. recenset, in examine testium, scribam seu Actuarium non minus ac Judicem, tanquam suspectum recusari posse, idque solo juramento a recusante præstito, se illum suspectum habere: ejus nullum hucusque in Hamburgensi Judicio mihi occurrit exemplum. Quamquam constet, quod, cum ante fere vicennium, magna dissensio inter fabros scriniarios existeret, atque re in conventu Senatus ac civium agitata, ad examen testium ventum esset, eorum pars altera Protonotarium, altera vero Actuarium recusare sibi sumsisset, neutra tamen ad juramentum suspecti admissa fuerit, sed, quoniam hoc examen non in Judicio, sed in dicto conventu decretum esset, Actuarius ultro cedente, Protonotarius, confirmante hoc Prætor, id expediverit. Examine autem probationis pariter ac reprobationis, finito, testificationes secum habet, nemini inspiciendas, aut revelandas, ante publicationis decretum. J. H. I. V. III. & XXVIII. 29. Quo secuto, rotulos examinum conficit, & sua manu subscriptos partibus communicat. Const. Jud. 1645. II. 33. quorum usitata antiquitus lectio

in Judicio. J. H. I. XXXII. 1. 3. & 6. ab Anno 1632. cessat, & vice
 ejus cum deductione ad acta producuntur. (4) *per Jusjurandum*,
 ubi sub initio audientiae, admonitione de evitando perjurio
 lecta, vel pars ipsa se, vel ejus Procurator, juraturum coram
 Prætoribus sistit, citato adhuc actum adversario. J. H. I. XXXIV.
 7. quorum propositionibus auditis, formam juramentorum
 judicialium, ex exemplaribus Protocolli Consulum aut Præto-
 rum, vel etiam Commissariorum, quum res ex composito a-
 gitur, & quum res ita fert, statim, in protocollum suum re-
 fert Actuarius, & juraturi voluntatem super quovis membro
 explorat, si hic aliqua eorum confessus fuerit, ea sigillatim
 annotans. Quocirca in extrahenda ex actis conceptione ju-
 ramentorum, delatorum aut relatorum, acres non raro subo-
 riuntur ab utraque parte contentiones, adeo ut, quemadmo-
 dum re manifesta, non attentis alterius contradictionibus ju-
 raturi, absque ulla contradictione, ista vero aliquantum du-
 bia, suo periculo, ex Prætorio decreto admittantur, ita etiam
 ubi exitus reperiri nequit, Judicio, ad concipiendam jurisju-
 randi certam formam, remittantur. Atque hinc pertinent
 omnis generis juramenta. v. g. cautionum, Actoris vel Rei. J.
 H. I. XXV. 3. calumniae. J. H. I. XXXIV. 5. malitiæ. I. XXII. 1. &
 XXVIII. 17. nostris Judiciis rarissima Veritatis, delata. I. XXXIV.
 1. 5. relata. *ib.* A. 3. suppletoria. *ib.* A. 16. purgatoria. *ib.* A. 9.
 abstentionis ab hæreditate delata. *ib.* Art. 12. Locatorum, item
 famulorum ac famularum. *ib.* A. 14. hospitum. A. 15. creduli-
 tatis. I. XXV. 14. & XXXIV. 11. in litem sive æstimationis. A. 17. re-
 pertiorum seu inventariorum. J. H. III. 111. 6. comparationis
 literarum. L. 20. C. de Fide instrumentor. inquisitoria bonorum
 obæratî debitoris, in Concurſibus Creditorum. *Noviss. Constit.*
de Oberatis. Art. 4. & alia. Conceptum in Protocollo jusju-
 randum Actuarius juraturo membratim præfatur, qui ex isti-
 us ore totidem verbis recitat. Ubi id quoque notari meretur,
 quod

quod vice jurisjurandi, in Imperio Rom. Germ. permissarum religionum socii, Deo omnipotenti, ita ut eos adjuvet, Judæi Deo Adonai, jurent, Mennonistæ & Quakeri vero, hic loci tolerati, vice jurisjurandi, certa formula asseveratoria, quæ vim juramenti, recepto usu, obtinet, utantur. *Jch betheure (bezeuge) bey Mannen Wahrheit, daß ic. & in fine. Alles bey Mannen Wahrheit.* Quo facto, iste Diem & Consulem subnotat, exemplumque a se subscriptum edit.

§. XIX.

Ulterius & (VI.) Actuarius noster circa *Commissiones* ad compositionem partium, in tantum occupatus est, ut instrumenta compositæ litis authentica, a Commissariis partibusque subscripta, ad acta ponat, aliquandoque exemplar eorum petentibus tradat. prout & (VII.) *Actorum*, in quibus a partibus conclusum, aut de concludendo disputatum est, ad referendum *editionem* procurat. In rotulationes vero & transmissiones Actorum ad JCtos externos, in Judicio inferiore plane non obtinent, nisi quod unico exemplo in causâ criminali Krumholziana, ex speciali decreto Summæ Cæsareæ Commissionis, hujusmodi facta sit, ubi Actuarius Acta, coram deputatis Judicii in ordinem composita, charta nuda obvoluta, colligabat, filique fines sigillo judiciali, quod sub Præfecti Judicii custodia est, muniebat. Sed postquam in Judicio inferiore lis aliqua, sive in dilatoriis, sive peremptoriis, ad submissionem partium, vel in eum statum pervenerit, ut interlocuto opus sit, aut sententia causæ decisoria desideretur, Actuarius Præsidi deputatorum Acta manuarum, cum protocollo circumligato, remitti curat, qui si ipse, forte ob consanguinitatem vel affinitatem, referentis munus exequi nequeat. J. H. I. VI. 3. & XXXV. I. Const. 1622. I. 4. & 1645. I. 5. ea sequenti in ordine deputato communicat. (VIII.) circa *Interlocuta* & *Sententias decisorias*, & quidem *extemporaneas*, interlocutorum præ- & con-

clusivorum, item prolongationum, sub poena confessi, desertionis, aut contumaciae, atque subsidialium, & Edictalium, & in persecutionibus praediorum ex causa redemptionis, dandorum exemplarium, simplicium & poenalium, decreti in processu Concurfus Creditorum proclamatis convocatorii, ac venditionis mobilium atque immobilium, & quae hujus farinae quamplurima sunt alia, Actuarii officium in eis concipiendis & expediendis, in Judicio urbano inferiore, non minus versatur. In eis vero, quae relationem ex actis desiderant, hanc in camera separata, coram toto deputatorum civium collegio, quod hodie novem personis, quorum duo sunt Jcti, constat, is qui acta recognovit, conficit, sua mente exposita, ex istorum suffragio vel dissensu, sententiam, eamque in quam major pars deputatorum iverit. *Const. 1622. l. 6.* in brevi suo concipit. Quae antiquitus a cognitoribus coram protocollo Actuarii declarata, ab eo in eodem consignanda erat. J. H. *XV. l. in fin. & XXXV. 2.* postea vero, cum immutato processus ordine, peculiare sententiarum Codices annales confecti, hisce, ab ejus anni deputatorum Civium Praeside literato, manu sua inferebantur, quod novissime, cum horum aliquis manu ita laboraret, ut hujus inscriptionis incapax esset, ac proin per notarium peculiarem istas perscribi curaret, successores ejus etiam imitati sunt. Hocce officium in superiore Judicio Protonotario ipso obeunte. In Judicio Inferiore, diebus fastis, Lunae ac Mercurii, non aequae Veneris, nisi immediate ferias praecedat, imminente scil. proxime Justitio, **ben den Gerichts Schliessungen und Lagerungen,** post auditas & protocollo insertas causas, tam criminales, quam civiles, Praeses deputatorum Actuario Codicem sententiarum, ab eo sub initum audientiae receptum, exhibet, qui ex illo sententias tum interlocutorias tum definitivas clara voce recitat, in quo earum publicatio consistit. Quem Codicem, una cum Actis, ex quibus relatum, Actuarius do-

num

rum refert, ubi titulos singulos cujusque caussæ, in indicem Codici annexum, cum numero folii, notari, atque interlocuta & sententias in Protocolla manuarum referri curat.

§. XX.

In Judiciis vero provincialibus, & quidem Hammæ-Hornensi, post auditam causam, prout in singulis, una post alteram, antequam aliam audiant, omnes præsentibus ruricolæ, receptis, si qua sunt, scriptis, ad litem facientibus productis, e. g. rationum, exemplarium, Prætorum provincialium conclusorum, vel rerum coram eis actarum, cessionum ex codicibus suis extractarum, documentorum, testificationum, & similibus, seorsim secedunt, ibi de sententia ferenda deliberaturi. Ita in Billenwerderano & vicinis, cum hæc nondum istis adjuncta essent, quod Litium cognitores attinet, duo diversa respicienda sunt tempora. *Primo* enim eoque antiquissimo tempore, omnibus omnino ruricolis, ejus regionis, in qua Judicium celebrandum indicebatur, ut singuli ibi comparerent, **dat een islick darfame**, idque sub multa 4. assium injungebatur, ubi instructo dicta die Judicio, Præfecti provincialis erat, præsentibus numerandi, atque Actuarii, absentes annotandi, a quibus iste multam exigeret. *Land-N. Art. 18.* quod & ita, ea & sequenti ætate observatum, Protocolla ab 1591 mo usque anno commonstrant. Unde probabiliter & prope vere colligitur, omnes præsentibus ruricolas ad cognitiones causarum concurrisse, prout id in Judicio Hammæ-Hornensi hodie adhuc obtinet. Quamvis enim Jus provinciale, sequente *Art. 18.* tantum mentionem faciat quorundam, quibus illæ injungerentur, **Wennehr de Bagt, uth Befehl der Land-Herren NB. etlicken büth, in de Acht tho gaende, een Ordehl tho findende ic. so schöelen desülven, denen soldes werdt gebaden, in de Acht gahn, und soldes verrichten, by Bröcke van 4 fl. Lübsch, und schall et also daby bliven, & in Protocollis ejus seculi ad margines causarum de-**

cifarum nominati legantur, cuiuslibet Sententiæ repertores. ex. gr. Sucke c. Ohlrichs, Ordelsmänner Herrmann Sucke und Reimer Ohlrichs, 1696. Meier c. Haverbeke, Ordelsmann Hans Odemann, ad sequentem, Ordelsmann Hermann Sucke & Hans Lübbers, ad aliam: Hans Lübbers & Peter Formann. &c. Illis tamen solis, cum exclusione cæterorum ruricularum, id officium commissum fuisse, non liquet, sed eos quasi præsidium aut directorium exercuisse, & ruricularum oratores fuisse, qui de horum sententiis ad Protocollum referrent, arguit annotatio ad causam Schmidts c. Rülöw, 1591. 14. Sept. hæc: Hermann Haverbeke, als Ordelsmann hefft sich mit den sämtlichen Land-Lüden darum bespraken, und wedderum ingebracht, dat de Land-Lüde gefunden &c. interim speciales casus, extra consuetum ordinem, reperiuntur, & quidem alter, Ao. 1621. 1. Aug. ad causam der Spadenlander c. die Tatenberger, ubi notatum: Unparthenische Ordelleute, Hermann von Hachten, Bageth im Billenwarder, Hans Olrichs, Hans Suarte, und Hans Brandt, Moorbörger, Hans Stwartow, und Hermann Welffen, Findenwarder. Diesse söß Personen synt vann den verordneten Landherren tom flitigsten vermahnet. Nachdem se solches alles in den Ogenschien genommen, dat se darinn up eeren Gedt, darmit se einem Eren-Hochw. Nahde verwandt, solden erkennen. Alter Ao. 1627. 26. Jun. ubi ad marginem causæ: Der Hauptleute und Geschwornen im Billenwarder c. die von Ufflen, scriptum: Hans Olfers, Harm : : : , Claus Noßken, Harm Lütken. Urthels Sprecher aus den 4. Landen, sind ernannt, vermöge ihres Endes, zu erkennen. *Secundum* tempus coepit Ao. 1635. 4. Aug. Præturam Provincialem tum exercentibus Dno. Dieterico Niebur. L. & Dno. Woldero Schele, ubi numerus certus repertorum, siue ut vocantur Ding, item Findungs, alias

alias **Ordels Riden**, ad viros duodecim restrictus, quibus singulari jurejurando ibi adscripto, obligatis, ea res demandata in **Judicio Billenwerderano**, quemadmodum die 27. ejusd. Mensis, in **Ochsenwerderano** factum, & *Ao. 1636. 28. Jul.* notatis reparatoribus absentibus, adjectum: **ist verabscheidet, daß sie sollen in Straffe verfallen, und die Straffe den anwesenden Dingleuten zu Gute kommen soll.** *Ao. 1641. 19. Aug.* vero ut constituti perpetui essent, sancitum, ex quo etiam secutorum reparatorum nomina & anni, in fronte Voluminis Protocollo ab *Ao. 1585.* exordientis, cum formula jurisjurandi, inveniuntur, & ultimi qui jurarunt, sub *Ao. 1666. 3. Sept.* leguntur, ubi tandem in eorum munus & jura successerunt, in **Judicio Billenwerderano** octo prepositi districtuum ejus, **Hauptleute**, dimidia pars ad **Billam**, altera ad **Albim**, cum quatuor assessoribus, ad calcem dicti Voluminis, quod *Ao. 1674. 8. Sept.* finitur, ex ordine nominati, quæ, cum nondum exploratum sit justum exordii tempus, conjecturam non levem faciunt, intra eos annos, hunc morem invaluisse, qui & omnibus singularibus earum regionum Judiciis ad unum **Billenwerderanum** revocatis, hucusque viguit. **Cognita causa, & sententia collecta, reverforum in locum Judicii prepositorum unus eam, juxta Actuarium consistens, oretenus exponit** (nisi quod in **Judicio Hammæ-Hornensi** per aliquot annos consuetudo invaluerit, ut eam in scripturam, pro captu suo redactam, Actuario presentent, qua referentis ruditati dicam an memoriæ? consulunt; collegarumque correctiones & contradictiones, olim non infrequentes, avertunt,) quam Actuarius, qua, salvis rusticorum verbis, ac præcipue mente, fieri potest concinnitate, Protocollo, sub qualibet causa infert, ac statim clara voce scriptam recitat, quod vice publicationis est. Quocirca miror, quod Actuarius ejus ætatis in **Prot. Jud. Billenw. 1630. 10. Aug.** subnotarit, **Die Findungen jedesmahl, wie sie eingenommen, abzulesen,** quod argumento

gumento est, hoc antea factum non esse, (cum tamen Jus Hamb. jam Ao. 1603. I. XXXV. 2. id in re pari statuisset) & magis, quæ in Judicio Ochsenw. 11. ejusd. amplius consignavit: Die Findungen und Verlassungen künfftig deutlich von mir abzulesen, damit sie hernacher, wie mir oftmahls wiederfahren, nicht cavilliret werden mögen, und daß derjenige, der die Findungen einbringet, so lange vor dem Tische bestehen bleiben müsse, bis dieselbe zu Buche gebracht, und abgelesen, und vorhero keine andere Sache gehöret werden möge. Quæ & hodie ita servantur. Ne autem tempus, dum absunt cognitores, frustra teratur, receptum est, ut præsentibus Prætoribus, & Præfecto, & juratis aggeralibus, ex sequentibus causis, quantum absentia eorum concedit, protocollo inferatur, post eorum reditum coram eis relegendum, spacio sub quaque causa relicto, cui inscribi queat sententia.

§. XXI.

Nonum Actuarii officium respicit *Provocationes* ad Judicium superius, stante pede factas, ubi ut paucis me expediam, officium Actuarii requirit, ut eas factas esse, sententiis subnotet. J. H. I. V. 1. f. & XXXVII. 1. cum declaratione an delatum, an secus, quum illæ a Judicio inferiore ad superius fiunt, nam in provincialibus neque delatio, neque hujus denegatio, in usu est, hodie verbo, *appellavit*. usus, cujus antiquitus etiam in Judicio urbano inferiore formula erat. Düsse Findung hett Titius an E. Erb. Raht geschulden, und Cajus de damno & expensis protesteret. quo respicit illud in Jur. Provinc. Art. 18. Dar jemand dat Ordehl wil schelden, de schall datsulvige schelden vor dem Erb. Rade der Stadt Hamborg. Appellantibus Actuarius integrum actorum exemplar, sua manu subscriptum communicat, in Judicio superiore producendum. Const. 1645. II. 10.

§. XXII.

§. XXII.

(X.) Circa *Executiones* rei judicatæ, regulariter quidem, cum id officii genus in civilibus ad Præfectum Judicii spectet. J. H. I. IV. 3. nihil negotii est Actuario, nisi aut a Reo, qui solvendo plane non est, in Judicio jusjurandum paupertatis præstandum. J. H. I. XLI. 13. aut pignorum in causis personalibus captorum fiat prosecutio. *ib.* Tit. XLII. 1. aut quidquam in vim executionis, ad requisitionem Præfecti in Codices Cessionum provincialium referendum, vel in eis delendum. *d.* Tit. XLI. 2. 7. & 9. aut si, cum in bonis rei condemnati extra territorium nostrum sitis, facienda sit executio, literis mutui compassus opus fuerit. *ib.* Art. 8. aut res ad subhastationem pervenerit. Undecimo denique Actuarius quoque noster, curat *Concursum Creditorum*, postquam a Creditorum uno vel pluribus, in bonis notorie obærat, ejusque latitantis, aut fugitivi, aut mortui, aut mulieris bonis cedentis, a Prætorum uno, Arrestum universale impetratum, quod est *præparatorium* ejus processus, ubi ad exhibitionem documenti ejus Præfecto Judicii factam, & Creditoris instantiam, Actuarius a Præfecto monitus, cum hoc, possessiones debitoris, ubicunque ea sub nostra Jurisdictione fuerint, in commune Creditorum commodum, ejusque jure ac privilegio salvo, ingreditur, bonorumque inventorum, inprimis vero librorum, rationum mercatorum, memoriarum, & scripturarum, per Præfectum sigillo judiciali obsignandarum, & per appositos custodes servandarum, repertorium, sive inventarium conficit. *Noviss. Revis. Constit. de Obærat. pr. Art. 2.* Excitato dein per Mandatum arrestatorium, valvis Curiae appensum, concursu, quo obærat omnes, tum creditores, tum debitores, atque hi quidem sub multa quingentorum imperialium, illi vero sub præjudicio amittendi facultatem, saluum conductum, consensu creditorum professorum impetratum, impediendi, (quamquam sequens *Art. 6.* scrupulum

aliquem, ratione creditorum, quorum consensus, ad concessionem salvi Conductus requiritur, injicit, ita ut quod ibi dicitur, difficulter conciliare queam, cum *dicto Art. 2.*) provocantur, ad profitenda Actuaria, intra 14. dies, sua nomina, vel debita, idque distincte, cum Die, ut ajunt, & Consule, in scriptis, aut si scribendi imperiti, dictis, qui ea, quæ illi professi sunt, in Codicem designationis, sub Titulo speciali cujusvis concursus, adnotata die professionis, refert. *d. Art. 2.* Non secuto postea, aut secuto quidem salvo debitoris conductu, & tentata sed abrupta compositione, ac processu concursus in Judicium inferius *introducto*, petitoque per Procuratorem concursus proclamate, pro convocandis creditoribus (ut, qui credita sua nondum professi sunt, ea adhuc profiteantur, hique, æque ac cæteri, documenta & probationes in medium proferant) & venditionis mobilium & immobilium bonorum debitoris, decreta concessione, Actuarius illud expedit, & valvis Curia affigi curat, cumque Præfecto Judicii ad bonorum subhastationem procedit. *d. Const. Artic.* Lapso proclamatis termino, & Procuratore Concursus id, a custode Curiaë repetitum, producente, ac prolongationem in dies 14. petitam impetrante, hoc pariter, & post eos interlocutum præclusivum, in alios 14. dies se extendens, expedit, iisque transmissis, postulanti Procuratori concursus, cum designatione creditorum eorum, qui sua nomina, apud eum, extra Judicii confessum, professi sunt, exhibet, qui hæc in Judicio producit, sententiam prioritatis, cum prælatione ratione salarii & impendiorum expetens, quæ etiam regulariter, finitis creditorum disputationibus, de veritate vel privilegiis nominum, sequitur, & si appellatum non sit, per Præfectum executioni datur, ita ut cuilibet, ex ordine sententiæ, quoad debitoris bona pertingunt, rem vel summam adjudicatam distribuat.

§. XXIII.

(XII.) Versatur circa *Subhastationes*: quæ sunt vel mobilium vel immobilium, & utraque vel judicialis, quæ ita vocatur, quod sit a Judicio decreta, vel extrajudicialis, quæ citra decretum instituitur, & ambæ ope licitationis. Ad judiciales tantum concurrunt Actuarius, cum Præfecto, Præcone sive Auctionario, & Graphiario Præconii, ita, ut ratione mobilium, & res, quæ, & pretium, quo veneunt, consignet, in prædiorum vero subhastationibus, provinciam & duriores & difficiliorem, non citra periculum obtinet, quod ut aliquatenus liqueat, paucis explicatum dabo. Postquam omnis subhastatio rei immobilis, sit vel vigore sententiæ decretoriæ, vel consensus Domini, ejusve hæredum, Actuarius die præscripta, loco & horis consuetis, post quintam nempe pomeridianam, ad actum accedens, priore casu, productam sibi sententiam in forma authentica, cum ei inscripto documento insinuationis recognoscit, altero, consensum, & circa eum curate examinat, *tum*, an dominus habeat facultatem consentiendi in alienationem? *tum*, an, si plures sint domini, omnes & singuli consenserint? & si Procurator domini se sistat, an sufficiente mandato instructus sit? si Curator mulieris, vel bonorum, an legitime constitutus? si Tutores vel Curatores impuberum, & minorum, an, præter constitutionem, etiam instructi sint Senatus decreto alienationis concessivo? Item, ubi neque dominus, neque hujus mandatarius, sed forte creditorum hypothecariorum aliquis actui adest, & consensus istius scriptura privata doceatur, an ea cognita, atque ita comparata sit, ut ex ea tuto ad subhastationem iri possit, quibus non est opus, si ex instrumento Consulis vel Prætoris Urbani, quum prædia ad urbem, sive Provincialis, quum ad provincias spectant, adeoque publico, fides consensus fiat, *tum*, si dominus ejusve mandatarius, citra aliquod instrumentum, præsens nudis verbis consensum suum declaret,

ut ne ante actum absolutum discedat, sed, invento forte em-
tore, instrumento ab Actuario confestim conficiendo, in Pro-
thocollo subscribat, & nomen suum, & qualitatem. verbis: *L-
cius Titius als Verkäufer*. Ubi vero nullus ea die accedit li-
citor, toties ei in sequentibus constituendis terminis redeun-
dum est, quoad subhastatio peracta fuerit. Quibus omnibus
ac singulis si quid desit, subhastatione abstinetur. Istis vero
rite se habentibus, ex documento proprietatis, ac sortium &
redituum ei inscriptorum (vulgo *Beschwerung*) noviter per
Secretarium revisto, Actuarius in Protocollo suo consignat.
(1) Annum & diem, (2) nomen domini prædii, (3) locum si-
tus, cum proximis vicinis ex utraque parte, (4) causam actus,
idque ex consensu domini ejusve hæredum aut præsentium,
aut vi documenti Consularis vel Prætorii, vel ex sententia
subhastationis decretoria, cum suo cujuslibet die atque anno, (5)
locum ubi actus celebratus, (6) modum, quo peractus, scilicet
antehac ad accensam candelam, hodie simpliciter plus licitan-
ti, & (7) pretium, pro quo venum exponitur, cujus determi-
natio fit ab eo, qui distractionem curavit, sive is sit prædii
dominus, sive creditorum hypothecariorum publicorum u-
nus, sive curator bonorum concursus, sive etiam ipse Judi-
cii Præfectus. Ubi tamen exacte cavendum, ne alicujus publi-
ci creditoris jura, imprimis posterioris, cujus maximum di-
scrimen vertitur, lædantur, in computum ductis residuis pu-
blicis prædii oneribus, & sortibus Codici cessionum insertis, a
prima ad ultimam, cum biennialibus usuris, si tantæ restant,
nisi creditor posterior, unus aut plures, de hypotheca, cum
reservatione, ut plurimum, solita, in eventum scilicet si pretium
propositum per licitationem eo auctum fuerit, ut & aliquid
inde accrescere queat, decesserint, quod fit vel a præsentibus,
vel coram Consule aut Præatore, atque documento ex horum
protocollis tracto, Actuario exhibito, docetur. (8) Quum præ-
dia

dia provincialia veneunt, &c. monetæ qualitatem, ex quo
fortes prædiis inscriptæ non tantum, ut vocantur, in specie-
bus, verum etiam in marcis Hamburgensibus, seu, quod eo-
dem fere recidit, Coronatis Danicis, aut argento currente Co-
dici fortium sive hypothecarum provincialium insertæ sunt.
Quo in urbanis opus non est, cum non alia hic qualitas in-
telligatur, quam in speciebus. Actandem (9) lucellum licitato-
rum, pro quavis marca sex nummulos, **auf die Mark 6 Pfen-
ning mehr.** Quocirca & hoc observandum, quod si in prædio
aliquæ reperiantur antiquiores fortes, in moneta marcarum sui
temporis, quarum valor exsuperat, (ut vocantur) leviores sub-
sequentis & nostræ ætatis, illæ absque reductione ad valorem
noviorem, & quidem si fors sint, si vero simplices usuræ,
sine commemoratione fortis, absque reductione ad sortem,
cum sequioribus sortibus, in computum, sed solum, prout
jacent, ducantur. (10) Succedit, si qui Creditores hypothecarii
rite denuntiaverint futuro, hætenus incerto Emtori, paran-
dam fortis suæ solutionem, etiam horum annotatio. Quemad-
modum etiam jurium & postulatorum accedentium, vel vici-
norum, potissimum ratione servitutis, aut denunciatae refe-
ctionis ædium, vel conductorum, tum quod ad tempus &
mercedem conductionis, tum ea, quæ ipsi inædificari cura-
verint, vel Opificum, vel aliorum, ne omnia eaque non pau-
ca minutius persequar, cum responsione Venditorum ad sin-
gula, ad quæ non silent. Secuta dehinc a Præcone, ejusve
vicario, lectione inventarii prædii, ab Actuario in istius præ-
sentia, ante subhastationem confecti, cum expressione sum-
mæ constitutæ, atque admonitione empturi, de paranda con-
festim solutione, aut dandis fidejussoribus, & communicandis
impendiis, cum adjecta declaratione. **Alle Mann all eben
nach.** Actuarius, si quæ denuntiationes, ac postulata ad pro-
thocollum relata, singula, cum Venditorum responsis, clara

voce recitat. Facta a Præcone trina, per intervalla, provocatione, si nullus accedat Emtor, hac vice disceditur, novusque terminus præstituitur. Licitatore vero quopiam, cum exhibita Præconi & recepta arrha, pro pauperibus Orphanotrophii, accedente, Actuarius & nomen ejus & summam augmenti pretii scriptis mandat, nullo ad hoc augendum alio admissio, nisi istis prius perscriptis, loco post hæc ei relicto.

§. XXIV.

Tandem, quando nemo, post quodlibet augmentum, & trinam cuilibet subjectam Præconis provocationem, ultra licitatur, addicto per Præconem emtori prædio, vel percussa palma (durch den Palmeschlag) vel per nuda verba: viel Glücks, Actuarius, in Prothocollo suo, instrumentum emtionis conficit, eique inserit, factam emtionem, nomen emtoris, summam pretii, secutam additionem, promissionem de cedendo in jure prædio, acceptationem emtoris, & hujus obligationem ad solvendum pretium, decessiones ab hypotheca, si quæ factæ, sortes in prædio residuas, &, his a pretio detractis, summam ab emtore solvendam, cum genere monetæ. Quibus accedunt clausulæ salutare hypothecæ bonorum, & sicubi id contigerit, fidejussionis. Instrumentum hoc relegit Actuarius, quod primum emtor, & quandoque ejus fidejussor, dein venditor, porro creditores, qui forte præsentibus ab hypotheca decesserint, manu sua subscribunt, cujus, ut & inventarii exemplar ab Actuario redimi potest. Quæ aliquanto amplius, utut concisius, cum, quantum mihi constat, nusquam alias legantur, referre, mihi haud abs re revisum fuit, cætera Parentis mei Tractatui, quem parat, *de Pignoribus, hypothecis, & fiduciis*. (quarum ultimarum aliquod exemplum ex Codice cessarum proprietatum Hammæ-Hornensi, adjicere, non incommodum mihi visum, hoc verborum tenore: **Henrich von Zeven, durch Dirich Siemens, seinen Bevollmächt,**

mächtigten, darto van Herrn Evert Moller, Rhatmann, und gewesenen Hammer-Herrn, gemechtiget, hefft verla-
ten dem Erbaren und Bollweisen Herrn Albert Hacke-
mann, Bürgermeister, veer Morgen Landes, Pfands-
weise, wegen Eindusent Marck Lübisck Capital. Actum &
post Misericord. Dni 1567.) ad processum persecutionis ea-
rum, tam in urbano, (quem maximam partem explicavit B.
Schluterus noster, quibus tamen haud pauca annexenda re-
stant,) quam cum primis provincialibus Judiciis, quæ adhuc de-
ficiunt, facientia, alterique de processu Concurfus Creditorum
universalis sollicito, relinquens.

§. XXV.

(XIII.) Circa *Moderationem Expensarum*. Expensæ in Advo-
catos, nostris moribus, parti victrici non solent adjudicari, ubi
vero pars aliqua cum suo Advocato super eis dissideat, judicium
in quo causa cognita, litem definit. Quorsum etiam antiquitus
procuratoriæ referebantur, accedente jurejurando victoris. J.
H. I. XXXVI. 4. dein ad Prætores harum moderatio devoluta.
conf. Procurat. Schragen. quarum, siue res cum parte adver-
sa, in eas condemnata, siue cum principali procuratoris, in
quæstionem veniat, facta designatione duplici, una parti, ad
audientiam juramentorum vel attestatorum, quorsum eæ per-
tinent, citatæ, altera Actuario exhibetur, cujus examen Præto-
res olim Præfecto Judici mandavere, posterioribus temporibus
vero ad Actuarium hoc munus devolutum, utpote Acta inferio-
ris Judici ad manus habentem, & superioris (nam & hujus & Ad-
miralitis Judici Expensæ ita moderantur) facili via adipiscen-
tem, eaque finita moderatione reddentem, & moderatam sche-
dulam subscribentem, summaque in prothocollum relata, parti
restituentem. Sed hoc hætenus, nisi forte aliqua peculiaris cir-
cumstantia urgeat, litem inter partes desuper obortam, co-
ram Prætoribus ipsis ventilandi, eorumque decreto submit-
tendi,

tendi, prout nuperrime nono Februarii adhuc contigit, rarissimum tamen est, partibus Actuarii vel viso, vel interpositioni, fere semper acquiescentibus.

§. XXVI.

(XIV) *Circa Obstetricum receptionem*: Quum, expleto disciplinæ quadriennio, examinibus peractis, ad exhibitam Physicorum attestationem profectuum, mulier in coetum juratarum obstetricum adoptanda, a Prætoribus ad jusjurandum coram eis, juncto Actuario præstandū admissa, hoc præstito, nomen ejus, cum concessione tabulæ officii, ædibus suis præfigendæ, ab Actuario prothocollo obstetricum inseritur. Quod etiam, quando vacante loco obstetricis primariæ, Senatus, ut vocatur, *Rahts Bader* vel *Wehe-Mutter*, a Prætoribus in munere Seniore, ex antiquioribus, usu, dexteritate, ac meritis antecellentibus, aliqua eligitur, quæ quasi totius coetus præses est, jurejurando speciali desuper præstito, ita servatur. Et quotannis convocato integro coetui novissima Constitutio Obstetricum. *de Ao. 1718.* cum ei subnexa jurisjurandi formula, ut id in memoriam earum revocetur, in præsentia Prætorum ab Actuario prælegitur.

§. XXVII.

(XV) *Circa Testificationes proximitatis*, ad hæreditates legitimas, usu frequentissimas, maxime defuncto in Indiis Batavici nostratium aliquo, Actuario sistuntur testes minimum duo, qui de proximitate, cum causâ notitiæ, deponunt, quos si concludentes repererit, remittit ad audientiam juramentorum, eorumque testimonii jurejurando confirmati exemplar, nomine Prætorum, stata formula, sua manu subscriptum, adjecto suo sigillo, & subjectis utriusque Prætorum signaculis. Cui Secretarius attestationem Senatus subjungit, appposito majore Civitatis secreto. Ubi, in ejusmodi testificationibus in Lusitaniam transmittendis, observandum, quod, præter dicta, quilibet testis, jurejurando, tactis sacrosanctis evangeliiis, præstito, seorsim,

sim præmissis interrogatoriis, ad certos articulos probatorios respondere, responsaque sua in protocollo Actuarii, sua manu subscribere teneatur, adjecto ejus, si testes jurati, ei, vel Prætoribus, probe noti, testimonio, sin vero secus, accersitis duobus aliis testibus, Prætoribus, vel Actuario, satis cognitis, jurato assentibus, se priorum testium exactam notitiam habere, hosque eos revera esse, quos se professi fuerint, causa suæ scientiæ adjuncta, ac assertionibus sua manu subscriptis. Deque istis omnibus Actuarius Rotulum examinis conficere, eumque clausum requirenti edere necesse habet

§. XXVIII.

(XVI.) *Testamenta* Actuarius si coram Prætoribus provincialibus ea, aliæve ultimæ voluntates, in solenni audientia conficiantur, aut confecta exhibeantur, ex authentico Testatori præsentis recitat, hunc an ea sit vera sua sententia & voluntas, interrogat, quo affirmante, totum actum Protocollo provinciali inserit, tabulasque clausas servat. Quod vero resignationem testamentorum attinet, quemadmodum Jure Civili, ob vectigal testamentarium, Lege Julia hæredibus extraneis, nec inopibus irrogatum, *conf. L. ult. C. de Edicto D. Hadriani toll. & Paul. Sent. L. IV. Tit. 6. atque ibi Cujac.* Magistro Censûs jus publicandi competebat. *L. 18. Cod. de Test.* licet antea id etiam Prætor, Præses ac Proconsul exercuerint. *Schilter. Exerc. XXXVIII. §. 166.* usque dum, jam ante Justiniani tempora, vectigali dicto sublato, Imperator Justinus prohibuerit, ne alibi quam apud Magistrum Censûs fieret publicatio. *L. 23. C. de Test. L. 41. C. de Episc. & Cler.* ita Hamburgi, ob interesse decimarum, ab hæredibus forensibus præstandarum; testamentorum urbanorum coram Senatoribus Decimatoribus fit publicatio. Cæteroquin generatim observat Schilterus *l. c. §. 172. 173.* hodie Judicem ordinarium, ubi hæreditas jacet, publicare tabulas posse. Quomodo quotidie videmus, Notarios, non quidem testamenta

coram se subscripta plane publicare, sed minimum de facta, confestim post testamentum perfectum, testatoris ac testium singulorum manuum & sigillorum suorum agnitione, instrumentum conscribere, testamentoque connectere. Atque pari ratione coram Prætoribus provincialibus, citatis non solum Notario & testibus testamentariis, quotquot eorum in vivis superstites sunt, sed & præsumtis defuncti hæredibus, & quorum interest, recognitis ab istis subscriptionibus ac sigillis, testamenta provincialia ab Actuario rupto lino aperiuntur, & recitantur,isque actus, cum desuper factis declarationibus, Prothocollo judiciali inseritur, atque eorum omnium exemplaria subscripta petentibus communicantur. Residua ad munus nostri Actuarii in civilibus spectantia, ut tandem hæc exitum inveniat tractatio, lubens prætermitto, paucis adhuc & quidem

§. XXIX.

(xvii.) Circa *Criminalia* adjunctis, quod *scil.* inquisitiones criminum in urbe commissorum, præcipue ibi repertorum facinororum, a Prætoribus urbanis, in provinciis, a Prætoře provinciali regulariter fiant, qui, peractis examinibus, reum, in quem animadvertendum est, ad Prætorem urbicum remittunt. Idque ita quidem, ut delinquens apprehensus, si crimen sit nocturnum, ad Prætorem primarium, si diurnum ad secundum Prætorem, ducatur, ibi de plano examinandus, ab eo olim solo, qui confessionem ejus vel diffessionem, testiumque summarias assertiones, in prothocollum suum recipiebat, Actuarius hætenus irrequisito, qui demum advocabatur, quum inquisitus custodiæ vel militari, vel civicae, auf dem Winserbaum, vel criminali, in der Froneren, mancipatus esset. Quorsum se Prætores cum præfecto Judicii, atque Actuario, conferebant, ibique solenne examen, & re ita exigente, quæstionem instituebant, ut tamen, pro re nata quandoque vel solus Actuarius, (quemadmodum etiam fit, si in casu vulneris lethalis, utpote negotio

mo-

moram non ferente, a læso circumstantiæ facti excipiendæ sint,) ad custodia militari detentos mandetur, eorum proposita auditurus. Donec accrescente & civilium & criminalium causarum cumulo, amplissima indagine aliquot dies & noctium partes absumente, adeoque hisce spacium, cognoscendi causas alias, vix ac ne vix quidem sufficeret, Parens meus illis in eo gratificaret, quod maxima parte oneris primi examinis eos sublevaret, quoad & hunc, occupationum, quibus fere obrutus erat, incrementum, adversa valetudo, ætasque ingravescent, accedente labore assiduo in generalium Codicum cessionum provincialium perfectione, ne opus tot annorum imperfectum post fata ejus intercideret, viribus labentem, inde avocarent, quo tandem effectum ut beneficio gratioso Amplissimi Magistratus, ista muneris pars in criminalibus, speciali Actuario Adjuncto mandaretur, eis quæ ad plenum Judicii inferioris confessum spectant, ipsi expediendis relictis. Quo pertinent, inquisito in Judicio adducto, lectio examinum, confessionumque, istiusque interrogatio, responsionumque, declarationum, correctionum, aut revocationum consignatio, cum hujus recitatione, testium in Judicio, ex utraque parte, nominatorum, super articulis & interrogatoriis, examinatio, rotulique confectio, communicatio, & quod ad acta manualia cujuslibet causæ attinet, horum plane ac in civilibus confectio, editio, sententiæ pronuntiatio, appellationis notatio, & cætera. si quoque ab initio Reus fugitivus fuerit, decretæ citationis edictalis expeditio, Urphedæ seu cautionis juratoriae de non vindicando carcere. *Conf. Clasen. ad Const. Crim. Carolin. Art. 20. n. IV.* a reo ex carcere demittendo, exactio, quæ tamen, pro ratione circumstantiarum, Adjuncto quoque ejus communis est. Appellatione interposita, ad minuendos sumtus, in custodiam & alimenta rei condemnati, cæteroquin impendendos, ne tempus describendo, præsertim, si

causſæ plures, eæque diffuſiores, concurrant, incassum teratur, jamdudum heic receptum, ut Acta manuaria authentica, in superiore Judicio appellatorio producenda, Fisci Procuratori, aut rei defensori, tradat.

§. XXX.

Secuta dein, in Superiore Judicio sententia, aut quæstionis decretoria, aut causſæ decisiva, ibi a Protonotario pronunciata, hanc Actuarius, reo in Judicium inferius reducto, præſente confluxu populi, qui Hamburgi, præprimis in famosioribus criminibus, frequentissimus est, ex Codice Sententiarum Superioris Judicii, iterum recitat. Quam tandem, si capitalis fuerit, sequitur usitata verborum solennitas. De specialibus Actuarii officiis in ejusmodi causſis, ratione Examinis, Quæstionisque reorum, Testificationum, aut quæ cætera huc referri possent, ea abunde in laudata Constitutione Carolina, in quamplurimis Articulis leguntur, ut, hic ea distinctus repetere, supervacuum censeam.

CAP. IV.

De Fine muneris Actuarii Hambur- gensis.

§. I.

Finitur ejus munus, aut (I.) *morte*, dum ad finem saltim vitæ, absque jure transmittendi, hoc ei collatum sit, quæ, si tribus prioribus annis acciderit, hæredibus ejus, in solatium, certa in tabula proſcriptionis determinata pars pretii ex ærario refunditur. aut (II.) *promotione* in dignitatem majorem, Senatoriam puto, olim quidem citra ambitionem & forsan invite susceptam, quod contigit Actuariis, Jurium Licentiatis Dno Hieronymo Hartwigo Mollero, primum ad Senatoriam, dein
Con-

Consularem, item Dno Gerhardo Schotto, Parentis mei Antecessori in munere proximo, ad Senatoriam dignitatem, evectis, hodie, si eorum meritorum fuerit, non nisi ambiat, atque ita jure suo tacite decedat. aut (III.) *abdicatione*, eaque vel (1.) *voluntaria*, aut *civitatis*, per secessionem in aliam jurisdictionem, cum decimatione, atque Magistratus decreto dimissorio, cum inter requisita Actuarii statutum inveniatur, ut sit hic civis, aut solius *muneris*, vel (2.) *involuntaria*, quum ob res contra fidem officii, improbe gestas, easque jure probatas, per Senatum removendus sit. Rec. 1603. Art. 23. in f. ibi: *Wurde jemand van ehnen strâflich befunden, so will E. E. Raht densulven assetten.* Quæ verba equidem respiciunt munus gratuito concessum, ad onerosum tamen etiam pertinere, conditio programmati licitationis, expressis verbis: *Si probe se gesserit*: inserta arguit. Quamvis nullum exemplum vel abdicationis spontaneæ, vel remotionis Actuarii, quod auditu perceperim, extiterit.

E R R A T A.

Pag. 31. Linea. 3. & 4. verba: *aliquoties ab antecessoribus peti-
tum*, delenda, & loco eorum. *id impetravit, ut Adjunctum
sibi accesseret, quem libello supplice Amplissimo Senatui offe-
rebat.* substituenda sunt. Cætera Sphalmata Tygraphi-
ca si quæ forsan occurrent, B. L. facile poterit corrigere.

The first of these is the fact that the
 text is written in a very early hand,
 and is therefore of great value for
 the study of the history of the
 language.

Harpprecht zu Harpprechtstein, Stephan Christoph,

Dissertationem inaug. de iure actuarii Hamburgensis

Kilonium 1726

4 Diss. 208#Beibd.41

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10644627-6

VD18 15054977-001